

BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİ
İLƏHİYYAT FAKÜLTƏSİNİN

ELMİ
MƏCMUƏSİ

№ 11 Aprel (Nisan) 2009

İSLAM'IN TEMEL DEĞER VE NİHAİ HEDEFLERİNİ TESPİT BAĞLAMINDA KUR'AN-I KERİM'DE ALLAH'IN SEVDİĞİ VE SEVMEDİĞİ KİMSELER VE BUNLARA AİT ASLİ ÖZELLİKLER

Doç. Dr. Muammer ERBAŞ*

Kur'an'a göre insanın yaratılış gayesi, “Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet/kulluk etsinler diye yarattım” (Zariyat 51/56) ayetinde açıkça ifade edildiği üzere Allah'a ibadet yani kulluk etmektir. Bu kulluk iman, amel ve ahlak olmak üzere birbirini tamamlayan üç farklı boyutta gerçekleşecektir. Diğer bir deyişle İslam'ın inanç, ibadet-muamelat ve ahlak esaslarını doğru bir şekilde öğrenip benimseyen ve uygulama alanına sokan bir kimse, yaratılış gayesi olan Allah'a ibadeti yani Ona kulluğu gerçek anlamda gerçekleştirmiş olacaktır.

Hız. Peygamber'in bildirdiğine göre, bu kulluğun nihai yönü güzel ahlaka doğrudur: “Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim.”¹ Buna göre insan, önce sağlam bir imana sahip olacak, bu iman onu doğru amel ve ibadetlere sevkedecek, bunun neticesinde o kimse güzel bir ahlaka kavuşacak ve böylece de Allah'a kulluğun nihai hedefi olan iki dünya mutluluğuna ulaşacaktır: “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi Cehennem azabından koru.” (Bakara 2/201)

Teorik olarak kolayca ifade edilebilen bu hususlar, çoğu zaman pratikte birbirine karışmakta, böylece zaman zaman araçlar amaç amaçlar da araç haline gelebilmekte veya öncelikler yer değiştirebilmekte, bunun sonucu olarak da arzulanılan hedefe yeterince ulaşılammamaktadır. Temel sebebi cehalet ve eğitimsizlik olan bu durumun neticesi olarak iman, amel ve ahlak yönünden ideal Müslüman fertler yetiştirilememekte, bunun doğal sonucu olarak da sağlam ve güçlü İslam toplumları teşekkül edememektedir. Nitekim iman yönünden hassasiyet göstermeye çalışan bazı Müslümanlarda amel ve ahlak yönünden, amel yönünden gayret içinde olanlarda inanç ve ahlak yönünden, ahlak yönünden ön plana çıkmak isteyenlerde ise, inanç ve amel yönünden ciddi zaafılar görülebilmektedir.

* Bakü Devlet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı Misafir Öğretim Üyesi.

¹ İmam Malik, *Muvatta'*, Husnü'l-Hulk 8, II/904.

Elbette tüm bu farklı zafiyetlerin, kendilerine has şart ve gerekçeleri ile yine çeşitli dahili ve harici sebepleri mevcuttur. Biz, bu çalışmamızda bunlar üzerinde duracak değiliz. Bizim burada yapmaya çalışacağımız şey, Kur'an-ı Kerim'de Allah'm açıkça sevdiğini ifade ettiği kimselerin temel karakteristiklerini tespit etmek ve bu sayede Kur'an'da tasvir edilen İslam'ın ideal kul tipolojisini ortaya koymak olacaktır.

Kanaatimizce böyle bir tespit, birkaç yönden oldukça faydalı olacaktır. Şöyle ki, öncelikle ideal anlamda Müslüman yani Allah'ın sevdiği bir kul olmanın ne anlama geldiği konusunda insanın inanmasını herkeste sağlıklı ve somut bir fikir oluşacak ve insanlar İslam'a dair tercihlerini daha baştan buna göre doğru bir bilinçle yapacaktır. İkinci olarak bizzat Müslüman olan kimseler, bu sayede kendi dini durumlarını bu ölçütler içinde test edip smama ve değerlendirme imkanı bulmuş olacaklardır. Son olarak ise, yine Müslümanlar sahip oldukları imani, ameli ve ahlaki özellikleri söz konusu ideal yonde düzeltme ve geliştirme imkânına kavuşacaktır.

*

Boyle bir düşünce ve gayeyle biz, Kur'an-ı Kerim'de Allah Teala'nın doğrudan sevdiğini ifade ettiği kimse ve kesimleri² ele alıp bunların temel niteliklerini ortaya koymadan önce çalışmamızın merkezi ilgi noktasını oluşturan حب/sevgi kavramı hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz:

Arapça حب kökünden gelen sevgi kelimesi sözlükte buğz ve nefretin zıddı olarak sevgi, mızhabbet ve dostluk anlamlarına gelmektedir.³

Sevgi, görülüp bilinen bir şeye karşı duyulan isteği veya onun hayırlı olduğunu düşünmeyi ifade eder. Üç farklı kullanım yönü vardır:

a) **Hoglanma ve zevk duyma anlamında sevgi:** Bu, karşıt cinslerin birbirlerine duyduğu sevgi gibidir ki, şu ayette böyle bir anlam vardır: **"Onlar, kendi canları sevip istemesine ragmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler."** (İnsan 7618)

b) **Belli bir fayda elde etme anlamında sevgi:** Bu, kendisinden istifade edilip faydalanılan bir şeyi sevme gibidir ki, şu ayette böyle bir anlam vardır:

² Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın sevdiği ve kendilerinden razı olduğu kimseler, elbette sadece burada sayılanlardan ibaret değildir. Fakat biz, çalışmamızın hacmini göz önüne alarak yapmaya çalışacağız: tespit için burada sadece "حب" fiili çerçevesinde zikredilen kimselere temas etmekle yetineceğiz.

³ el-Cevheri, es-Sıhah, I, 228, Beyrut 1974.; İbn Manzur, Lisani'l-Arab, I, 289, Beyrut 1990.

“Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah’tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.” (Saff 61/13)

c) Fazilet sahibi olma anlamında sevgi: Bu da, ilim ehlinin ilim sebebiyle birbirini sevmesi gibidir.⁴

“... Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever.” (Tevbe 9/108) gibi ayetlerde sevgi, irade yani isteme ve dileme manasında anlaşmıştır. Halbuki sevgi, iradenin ötesinde bir şeydir. Zira her sevgi bir iradedir, fakat her irade sevgi değildir.⁵

“Ey İnananlar! Aranızda dininden kim dönerse bilsin ki, Allah, sevdiği ve onların O’nu sevdiği, inananlara karşı alçak gönüllü, inkarcılara karşı güçlü, Allah yolunda cihad eden, yerinin yermesinden korkmayan bir millet getirir. Bu, Allah’ın dilediğine verdiği bol nimetidir. Allah her şeyi kapsar ve bilir.” (Maide 5/54) ayetinde geçtiği üzere Allah’ın kuluna olan sevgisi, ona nimet verip ihsanda bulunmasını ifade eder. Kulun Allah’ı sevmesi ise, Onun katına yaklaşma arzusu içinde olmasıdır.⁶

“حَبَّ - يَحِبُّ” şeklinde sülasi, hem de “أَحَبَّ - يُحِبُّ” şeklinde if’al babından olabilmekte ve her iki kullanım da aynı anlama gelmektedir. Fakat ele aldığımız konu bağlamında Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın kullarını sevmesi, fiilin if’al babındaki ikinci kullanımıyla geçmekte, bunun olumsuzu da yine aynı kullanım olmaktadır.⁷

* * *

I- KUR’AN-I KERİM’DE ALLAH’IN SEVDİĞİ KİMSELER VE BUNLARA AİT ASLİ ÖZELLİKLER:

Kur’an-ı Kerim’i incelediğimizde, karşımıza Allah’ın doğrudan sevdiğini ifade ettiği başlıca şu asli özelliklere sahip kimseler çıkmaktadır:

A- TEVVABUN / TÖVBE EDEN KİMSELER:

Tövbe (توبة) sözlükte, *hata ve günahattan dönme ve pişman olma* anlamındadır. Kulun Allah’a tövbe etmesi (تاب إلى الله), onun günah ve isyanı terk edip Allah’a taate dönüp sığınmasını, Allah’ın kuluna tövbesi (تاب الله عليه) ise, Onun kuluna bunu muvaffak kılmasını ifade eder. *Tevvab* (تَوَّاب) da,

⁴ er-Ragıb el-İsfehani, *Müfredatü Elfazı’l-Kur’an*, s. 214, Beyrut 1992.

⁵ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 215.

⁶ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 215.

⁷ el-Cevheri, *es-Sıhah*, I, 228; İbn Manzur, *Lisanü’l-Arab*, I, 289.

bu kökün ism-i fail kalıbı olan تَوْبَة/tövbe eden kimse anlamında olup bunun te'kid formudur.⁸

Tovbe, özür dileme şekillerinin en güçlü ve üstün olanıdır. İdeal anlamda tovbe, günahı çirkinliği sebebiyle terke etmek, onu işlediğinden dolayı pişman olmak, bir daha ona donmemeye karar kılmak ve soz konusu kötü amelleri iyi ameller yapmak suretiyle engellemek gibi dört farklı unsur ve aşamayı içerir.⁹

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'm tovbe edenleri sevdiği, şu ayette geçmektedir: **"Sana kadımların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadımlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'm size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tovbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever."** (Bakara 21222)

Kur'an'm nüzul döneminde Yahudiler, mevcut Tevrat hükmüne uyarak hayız halindeki kadınları her yönden pis saymışlar, bu nedenle onlara hiç dokunmamış, hatta oturdukları minderlere dahi oturmamışlardır.¹⁰ Bu durum, Müslümanların da kafasını karıştırmış ve onlar meseleyi Hz. Peygamber'e sormuşlar, bunun iizerine inen ayette hayız halinin kadim için bir eziyet olduğu, bu haldeki kadımlarla onlar temizleninceye kadar cinsel ilişkiye girilmemesi gerektiği, bundan sonra Allah'm emrettiği şekilde kendilerine yanaşılabilceği ifade edilmiştir.

Bu durumda pek çok kimse, geçmişte bu konuda yaptığı hataları düşünerek bunların durumunun ne olacağını merak etmiştir. Bunun üzerine Allah Teala, ilgili ayetin sonunda genel bir ifade ile Kendisinin geçmişte veya halihazırda bu ve benzeri hataları yapmakla birlikte daha sonra bundan vazgeçip tovbe eden ve bu tovbesine sadık kalan kullarını sevdiğini, dolayısıyla onları affetmiş olduğunu bildirmiştir.

Ayette tovbe eden kimse için "تَوْبَة" değil de, bunun mübalağa sırgası olan "تَوَاب"ın kullanılması ve ifade tarzının da hususi değil umumi olması, bu affin sadece bu suça ve onun geçmişte yapılmasına dair değil, bilakis benzer

⁸ el-Cevheri, es-Sihah, I, 146; İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, I, 233.

⁹ er-Ragıb, Mufredat, s. 169.

¹⁰ Kitab-ı Mukaddes, Levililer 15, s. 119-120, İstanbul 2004.

tüm hatalar hakkında, sürekli ve herkes için geçerli olduğunu ima etmektedir.¹¹

B- MÜTETAHHİRÜN / MADDEN VE MANEN KENDİNİ TEMİZLEYİP ARINDIRAN KİMSELER:

Tuhr (طهر) sözlükte, *temiz ve arı olmak, kadınlar için hayızdan çıkmak* gibi manalara gelmektedir. *Tetahhur* (تطهر) ise, *temizlenmek, arınmak, abdest veya gusül almak* anlamlarındadır.¹² *Temizlik*, cismin temizlenmesi ve nefsin temizlenmesi olmak üzere iki çeşit olup, maddi ve manevi olmak üzere bunlara ait her iki kullanım da Kur'an'da yer almaktadır.¹³

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın kendini madden ve manen temizleyip arındıranları sevdiği, şu iki ayrı ayette geçmektedir:

1. **“Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.”** (Bakara 2/222)

Nüzul ortamı ve şartlarına az önce temas ettiğimiz bu ayetin sonunda Allah Teala, tövbe edenleri de, bu suretle kendini temizleyip arındıranları da sevdiğini ifade etmektedir. Ayetin bütününden, buradaki temizliğin hem maddi hem de manevi olduğu anlaşılmaktadır. Zira ayette konu kadınların aybaşı hali nedeniyle içine düştükleri rahatsızlık halidir. Bu ise, kadındaki maddi bir kanamayla olması itibarıyla maddi, ona manen rahatsızlık vermesi yönüyle de manevi bir husustur.

Bunun ötesinde ayetin zımında bu haldeki kadınlara yaklaşan erkeklerin durumuna da ışık tutulmaktadır. Zira böyle bir kadına yaklaşan erkek de kötü bir duruma düşmüş, dolayısıyla hem madden, hem de manen kirlenmiş olmaktadır. Dolayısıyla ayetin sonunda genel ve te'kidli bir ifadeyle gelen tövbe edenler ve temizlenip arınanlar ifadesi, hem kadınlar için hem de erkekler için çift yönlü bir temizlenme ve arınmayı ifade etmektedir.¹⁴

2. **“O mescide hiç girme! Senin için ilk gününden beri Allah'a karşı gelmekten sakınmak için kurulan mescidde bulunman daha uygundur.**

¹¹ ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, I, 263, Beyrut 2003.

¹² İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, IV, 504-505.

¹³ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 525.

¹⁴ DİB, *Kur'an Yolu (Türkçe Meal ve Tefsir)*, I, 241-242, Ankara 2003.

Orada, temizlenip arınmak isteyen insanlar vardır. *Allah, temizlenip arınmak isteyenleri sever.*" (Tevbe 9/108)

Hicretin ardından Medine'de yeni yeni tesis olunan İslam toplumunda, müminlerin ve kafirlerin yanı sıra münafıklar şeklinde güçlü ve etkili bir üçüncü sınıf daha ortaya çıkmıştır. Zahiren iman ettiklerini ifade eden bu kimseler, fırsatını bulduklarında her türlü hainliğe başvurmak suretiyle Müslümanlar aleyhinde sayısız hile ve tuzak kurmuşlardır. Bunlardan birinde onlar, İslam toplumunu ikiye bolmek ve onlar aleyhindeki planlarını daha etkin bir şekilde tasarlayıp geliştirmek amacıyla şehrin uzağında oturan yaşlı Müslümanların Hz. Peygamber'in mescidine gelemediklerini bahane ederek Medine'de Salim b. Avf kabilesinin bulunduğu yerde ayrı bir mescit inşa etmişler ve bunun açılışına Hz. Peygamber'i de davet etme cüretini göstermişlerdir. Fakat Allah Teala, bu ayeti kerimle elçisini uyarılmış, böylece onların oyununu boşa çıkarmıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber, tarihte Mescid-i Dirar olarak anılan bu mescidi yıkturmuştur.¹⁵

Ayetin oncesinde, bu mescitle diğerleri arasında farka dikkat çekilerek söz konusu mescidi inşa edenlerin küfür, fitne, fesat, zarar vb. kötü güdülerle hareket ettikleri, diğerlerini inşa edenlerin ise yegane gayeleri maddi ve manevi yönden temizlenip arınma olan takva sahibi kimseler oldukları belirtilmiştir. Ayetin sonunda da, Allah Teala'nın bu tür temizlenip arınma arzusu ve isteği içinde olan kimseleri sevdiği yani onlardan razı olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla buradaki temizlenip arınmanın, daha ziyade maddi yönden olduğu anlaşılmaktadır.

C- MÜTTEKUN / KÖTÜLÜKTEN SAKINAN TAKVA SAHİBİ KİMSELER:

Vikaye (وقاية) kökünden türeyen *ittika* (التقاء) kelimesi sozliikte, *ihtiyatlı ve tedbirli olmak, sakınmak ve korunmak* gibi anlamlara gelmektedir.¹⁶ *Miittaki* (متقي) bu kelimenin ism-i fail kalıbı olup *takva sahibi kimse* anlamındadır. *Takva* (تقوى) sözlükte, *nefsin korkulan bir durum karşısında korumaya alınması ve desteklenmesidir*. Bu anlamda *korku* da, bazen *takva* olarak adlandırılmıştır. *Takva* ıstılah olarak ise, *nefsin kendisini günaha sokan yeylerden korunması* olup, bu da dinen mahzurlu şeylerden sakınmakla gerçekleşir.¹⁷

¹⁵ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, IV, 148-152, İstanbul 1992

¹⁶ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XV, 402-403.

¹⁷ er-Ragıb, *Miifredat*, s. 881.

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın kötülük ve günahlardan sakman takva sahibi kimseleri sevdeğı, şu üç ayn ayette gegmektedir:

1. **"Hayir, oyle değıl; ahdini yerine getiren ve gınahtan sakinan bilsin ki, Allah sakznanlarz şüphesiz sever."** (Al-i İmran 3/76)

Ayetin bağlamı Ehl-i Kitap hakkındadır. Şöyle ki genelde onlar, nüzulüne şahit oldukları Allah'm ayetlerini yalanlamış ve bile bile doğıru ile yanlış birbirine karıştırmışlardır. Nitekim onlardan bazıları, kendi yandaşlarına Müslümanlar kendi inançlarına gelinceye kadar onlara gündüz inanıyormuş gibi gözüküp gece yalanlamayı tavsiye etmiş, böylece Müslümanları fitneye düşürmeyi amaçlamışlardır. Bununla birlikte Ehl-i Kitab'ın da kendi iğinde grup grup olduğı, zira bunlardan bazılarının kendilerine dünyanın en değırlı hazineleri teslim edilse buna tamah etmeyip emanete büyük bir sadakatle sahip çıkacakları, değıerlerinin ise başkalarına ait tek bir kuruşa dahi goz dikecekleri belirtilir.

Tiim bunların sebebi, onların kendilerini ümmi Arap toplumundan üstün görmeleri, bu nedenle de yanlış olduğunu bile bile onlara her türlü kötülüğü reva gormeleridir. Halbuki böyle ırkçı bir tutum, kendilerine birer Kitap ve pek çok elçi vasıtasıyla gergekleri bildirip öğreten Yiice Allah'a karşı apaçık bir iftira ve yine Ona karşı peygamberler ve insanlık huzurunda verdikleri sozden tam anlamıyla donmedir. Allah ise, böyle hıyanet tavn içinde olan kimseleri değıl, bilakis Kendisine karşı verdikleri sözü sonuna kadar tutan, böylece günah işlemekten sakınıp korunan ve bunu asli bir karakter yapısı haline getiren kimseleri sever. Bunun otesinde Allah Teala, az bir diinya menfaati karşılığı verdiğı sozden cayan, ettiğı yeminleri bozan ve böylece sahip olduğı degerleri ayaklar altına alan bu gibi kimselere, ahirette en ufak bir nimet nasip etmeyeceğı gibi, dönüp onların yüzüne de bakmayacaktır.

2. **"Yalnız, andlaşma hükmelerinde size karşı bir eksiklik yapmayan ve aleyhinizde kimseye yardım etmeyen müşriklarle yaptığınız andlaşmaya sonuna kadar riayet edin. Allah sakznanlarz sever."** (Tevbe 9/4)

"Mescidi Haram'ın yanmda andlaştıklarınızın digmda, puta tapanların Allah katında ve Peygamberi oniinde nasıl bir andlaşmaları olabilir. Size doğıru davrandıkça siz de onlara doğıru davranın. Allah, sözleşmelerini bozmaktan sakznanlarz sever." (Tevbe 9/7)

Tevbe suresinin başında, Mekke'nin fethi sonrasında Müslümanların müşriklarle olan ilişkileri düzenlenmekte, buna gore bu tarihten itibaren müşriklardan ya İslam dinini kabul etmeleri, ya da Mekke civarını terk

etmeleri istenmektedir. Fakat bu noktada müşrikler arasında bir ayrıma gidilmekte ve Müslümanlarla aralarında bir anlaşma olan ve o güne kadar söz konusu anlaşmaya sadık kalarak Müslümanlar aleyhine her hangi bir menfi faaliyette bulunmayan müşriklere karşı ahde vefa gösterilmesi ve aradaki anlaşma süresi sona erinceye kadar kendilerine her hangi bir şekilde müdahale edilmemesi istenmektedir.¹⁸ Nitekim bu noktada Müslümanlar, takvalı olmaya yani müşriklerle aralarında olan anlaşmaya bağlı kalarak sözlerinde durmaya davet edilirler. Buna gerekçe olarak ise, Allah Teala'nın takva sahibi kimseleri yani daha önce yaptığı sözleşme ve bağlılıkları hangi şart altında olursa olsun ortada meşru bir gerekçe bulunmaksızın bozup ihlal etmeyen kimseleri sevdiği gösterilmektedir.

Kur'an'da ahde vefa meselesine o denli önem verilmiştir ki aynı husus, söz konusu gergin ortamda Müslümanların duygularına mağlup olarak müşriklere karşı haksız bir tutum içine girme ihtimallerini ortadan kaldırmak için bir kez daha vurgulanmıştır. Şöyle ki burada, önce esasen müşriklerin Allah ve Rasulü karşısında her hangi bir söz ve eman hakkına asla sahip olmadıkları belirtilmiş, fakat hemen ardından yine Müslümanlarla aralarında bir anlaşma bulunan müşrikler bundan istisna edilmiştir. Dolayısıyla adeta Allah Teala, Müslümanların dünya koşulları içinde müşriklere verdiği emanı Kendisi için de bağlayıcı saymış ve onlardan müşrikler söz konusu anlaşma şartlarına bağlı kaldığı müddetçe kendilerinin de buna sadık kalmalarını istemiştir. Buna gerekçe olarak ise, yine Allah'ın takva sahibi kimseleri, yani müşrik de olsalar hasımlarına karşı gerekçesiz olarak haksızlıkta bulunmayan kimseleri sevdiği gösterilmiştir.

D- MUKSİTUN / ADALET SAHİBİ KİMSELER:

Kıst (قسط) sözlükte, *adalet, eşitlik, hak gözetme* gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökün if'al babındaki kullanımı olan *iksāt* (اقتسط) da, *adil davranmak* ve *hakkı gözetmek* anlamlarına gelmektedir. Bu fiilin ism-i fail kalıbı olan *muksit* (مقسط) ise, *adalet üzere davranan ve adil olan kimse* anlamındadır.¹⁹

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın adalet sahibi kimseleri sevdiği, şu üç ayrı ayette geçmektedir:

¹⁸ Söz konusu anlaşma şartlarının bozulabilme şartları için bkz. Fahreddin er-Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, XV, 318, Beyrut ts.

¹⁹ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, VII, 377-378; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 680.

1. “Onlar yalana kulak verirler, haram yerler. Eğer sana gelirlerse aralarında hükmet, yahut onlardan yüz çevir; yüz çevirirsen sana bir zarar veremezler. Eğer hükmedersen aralarında adaletle hüküm ver. *Allah adil olanları sever.*” (Maide 5/42)

Medeni olan Maide suresinde, daha ziyade ahkama dair hususlar yer almakla birlikte Ehl-i Kitab'la ilgili meselelere de temas edilmiştir. Söz konusu ayetin öncesinde, hırsızlıkla ilgili bir hükme temas edildikten sonra Hz. Peygamber, kendisinden işlerine geldiği tarzda hükümler koparma peşinde olan münafıklara ve Ehl-i Kitab'a karşı uyarılmıştır. Buna göre Yahudiler arasında, sürekli yalan ve hile peşinde koşarak ilahi kitaplarda yer alan hükümleri istedikleri gibi yorumlayıp tahrif eden, kendi kitaplarında işlerine gelmeyen hükümlerle karşılaştıklarında bunları Hz. Peygamber'e taşıyıp ondan kendi arzularına uygun hükümler elde etmeye çalışan ve gayeleri tamamen kendi çıkarları doğrultusunda fitne çıkarmak olan kimseler vardır.²⁰ Esasen Allah Teala, onların her yaptığının farkındadır. Onlar kendilerine çekidüzen vermedikçe Allah Teala, onların kalplerini düzeltip ıslah edecek değildir. Bu gibi kimseleri dünyada tam bir rezillik, ahirette de büyük bir azap beklemektedir.

Ayette belirtildiğine göre sürekli yalan ve aldatma peşinde koşan ve haram yemeyi alışkanlık haline getiren bu Yahudi kesimler, kendi aralarındaki bazı meseleler hakkında hüküm vermesi için Hz. Peygamber'e başvurduğunda, o bunlar arasında hüküm verme konusunda serbest bırakılmıştır; dilerse onlar arasında hüküm verir, dilemezse kendilerini reddeder ve hüküm vermez. Şayet Hz. Peygamber aralarında hüküm verme konusunda onlardan yüz çevirirse, onların kendisine herhangi bir şekilde zarar vermesi söz konusu değildir. Fakat şayet o, aralarında hüküm vermeyi kabul ederse, bu durumda ona düşen, bu kimseler arasında tam bir adaletle yani Allah'ın Tevrat'ta veya Kur'an'da koyduğu kanunlara göre hüküm vermektir. Böyle bir durumda onun için kendilerinden çekinme, gönüllerini kazanma veya intikam alma vb. nedenlerle Allah'ın hükmünden yüz çevirme gibi bir durum söz konusu olamaz. Zira Allah Teala, hangi şart ve koşulda olursa olsun daima adil bir şekilde hüküm verip adaletten asla sapmayan kimseleri sever. Allah'ın elçisine yaraşan da, elbette böyle bir tutumdur. Kaldı ki sorulan meselelere dair hükümler, kendilerine Allah'tan bir nur ve hidayet olarak gönderilen Tevrat'ta apaçık belirtilmiştir. Dolayısıyla onların

²⁰ et-Tabressi, *Mecmeu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an*, II, 100-101, Beyrut ts.

buradaki gayesi, Allah'm hükmüne ulaşmak değil, bilakis bir şekilde Hz. Peygamber'i **yanıltıp** ondan işlerine gelen bir hüküm koparmak, böylece kendileri gibi Hz. Peygamber'i de adaletten saptırmak ve sonra da bu durumu istismar etmektir. **Çünkü** onlar, Allah'a gerçek manada inanmış kimseler değildir.

2. **“Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle savaşarlarsa aralarını diizeltiniz; eğer biri diğeri iizerine saldırırsa, saldıranlarla Allah'ın buyruğuna donmelerine kadar savaşınız; eğer donerlerse aralarını adaletle bulunuz, adil davranınız, şüphesiz Allah adil davrananları sever.”** (Hucurat 49/9)

Ayetin oncesinde, Musliimanlar arası ilişkiler düzenlenmekte ve bu noktada onlann dikkati kendi aralarında art niyetle dolaşip fitne çıkarmaya çalışan fasık kimselere çekilmektedir. Buna göre Müslüman bir kimse veya kesime bir başkasından olumsuz yonde bir haber geldiginde, hemen peşine duqmeyip önce onun **doğru** olup olmadığını **araştırması** gerekir. Aksi takdirde ortaya pek çok istenmeyen **durum** çıkacaktır. Nitekim Hz. Peygamber de, bilhassa Arap kabileleri arasındaki çekişmeleri körükleyip onları birbirine düşürmeye çalışan bu tür teqebbuslere karşı çok dikkatli olmuş ve bunları bir bir boşa **çıkarmıştır**.²¹

Tüm bu uyarı ve hatırlatmalara **rağmen** qayet Musliimanlar, soz konusu fitneye yenik düşüp çatışmak üzere karşı karşıya gelirlerse, bu durumda diğerklerine düşen şey yakın bulduğu bir tarafın yanında mücadeleye katılmak değil, bilakis çatışmanın dışında kalarak iki **tarafın** arasını düzeltmeye çalışmaktır. Boyle bir durumda bir taraf diğerkine karşı açık bir haksız tutum içindeyse, diğerkinin yanrnda yer alrnarak soz konusu haksızlık ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Nitekim böyle bir dayanışma sayesinde saldırgan kesim geri adım atar ve **barış** isterse, bu durumda da iki kesim arasında adalet temeli üzerinde **sağlam** bir uzlaşi zemini sağlanmaya çalışılmalıdır. Daha önce haksızlık yaptı diye saldırgan kesime zulmedilmemeli, bilakis onlann hakkı da tam bir adaletle teminat altına alınmalıdır. Zira Allah Teala, her türlü şart ve koşulda adaletten ayrılmayıp herkese **hakkını** tam ve eksiksiz bir şekilde verenleri sever. Kaldı ki Müslümanlar birbirlerinin kardeşi olup, inanan kimselere yarqan şey kardeçleri arasında ayrımcılık yapmak değil, tam tersine hepsine eşitlik ve adalet üzere yaklaşmaktır.

²¹ Bu hadisler hakkındaki rivayetler için bkz. İbn Kesir, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim**, VII, 350-352.

3. “Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adil davranmanızı yasak kılmaz; *doğrusu Allah adil olanları sever.*” (Mümtehine 60/8)

Mümtehine suresinin baş kısmında Müslümanlar ile onlara sürekli düşmanca bir tavır içinde olan Mekkeli müşrikler arasındaki ilişkiler belli bir düzene sokulmakta ve Müslümanlara düşmanlarına karşı gevşek ve tavizkar bir tavır içinde olmamaları tavsiye edilmektedir. Zira şayet düşmanları, bu gevşeklikten istifade ederek Müslümanlara galip gelirlerse, bu durumda onlara hiç acımayıp kendilerine fiili ve sözlü her türlü kötü muameleyi reva göreceklerdir. Esasen Müslümanların Mekke’li müşriklere müsamahalı davranma sebebi, onlar arasında akraba ve çocuklarının bulunmasıdır. Halbuki Allah katında söz konusu kan bağının hiçbir anlam ve değeri yoktur.

Bu noktada Müslümanlara, bir yandan kendilerine düşmanlık eden Mekkeli müşriklere karşı dikkatli ve tavissiz olmaları tavsiye edilirken, diğer yandan da yine onlara karşı düşmanlıkta aşırı gidip haddi aşmamaları tembih edilmektedir. Zira Allah Teala’nın, şimdi Müslümanların amansız düşmanı olan bu kesimlere gelecekte bir tür yumuşama ihsan edip, böylece aralarında bir tür dostluk tesis etmesi de mümkündür. Dolayısıyla Müslümanlar, burada kendilerine verilen mesajı doğru anlamalıdır. Buna göre Allah Teala, Müslümanlara kendileriyle din hususunda savaşmayan ve onları yurtlarından sürmeye kalkışmayan kimselere karşı iyi davranmayı ve onlar hakkında adaletle hükmetmeyi yasaklamamaktadır. Zira Allah Teala, hangi kesim olursa olsun onlar haklarında daima adaleti gözeteni sever.²²

Burada Allah Teala’nın yasaklamış olduğu şey, Müslümanlarla din hususunda savaşan, onları yurtlarından çıkarıp süren ve bu sürgüne arka çıkanları dost edinmektir. Zira böyle bir tavır, bizzat bu zulme bulaşmak ve zalimlerden olmak demektir. Allah ise, zalimlerin değil, adalet üzere olanların yar ve yardımcısıdır.

E- MUHSİNUN / İYİLİKSEVER KİMSELER:

Husn (حسن) sözlükte, *güzellik, hoşluk, mükemmellik ve eksiksizlik* gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökün if’al babındaki kullanımı olan *ihsan* (إحسان), *doğru ve iyi yapmak, iyilik yapmak ve yardım etmek* anlamlarına gelmektedir. Bu fiilin ism-i fail kalıbı olan *muhsin* (محسن) de, *işini iyi ve*

²² Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, IX, 383-386, İstanbul ts.

*güzel yapan, başkasına iyilik yapan ve yardımında bulunan kimse anlamındadır.*²³

*İhsan, ilki bir başkasına yardım ve iyilikte bulunmak, diğeri bizzat kendi filinde iyi ve güzel olmak anlamında iki ayrı kullanıma sahiptir. İyilikte bulunmaktan daha kapsamlı olan ihsan, adaletin de üstünde bir konumdadır. Zira adalet karşısındakine hakkını vermek, ihsan ise bundan daha fazlasını vermektir.*²⁴

Meşhur Cibril hadisinde geçtiğine göre *ihsan*, Allah'a adeta Onu görüyormuş gibi ibadet etmektir. Zira he ne kadar kul Allah'ı görmese de O kulunu görmektedir.²⁵

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın iyilik sahibi kimseleri sevdiği, beş ayrı ayette geçmektedir:

1. **“Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın; Allah işini güzel yapanları sever.”** (Bakara 2/195)

Ayet, haram aylar ve Hudeybiye anlaşması çerçevesinde bir bağlama sahiptir. Bilindiği üzere Hz. Peygamber, hicri 6. yılın haram aylarında muhacirlerin vatan özlemlerini bir nebze olsun dindirmek maksadıyla umre yapmak üzere Mekke'ye doğru yola çıkmıştır. Bunun üzerine Mekkeliler, Müslümanların haram aylarda savaşa çıktığını sanarak onlar üzerine bir birlik göndermiş, Hz. Peygamber üzerlerine gönderilen Mekke birliğini önce esir almış, ardından bir iyi niyet gösterisi olarak onu serbest bırakmış ve kendilerine Hz. Osman'ı elçi olarak göndermiştir. Karşılıklı görüşmeler neticesinde zahirde Müslümanların aleyhine görülen Hudeybiye anlaşması imzalanmış ve Müslümanlar bir yandan anlaşma şartlarından, diğer yandan da umre yapamayıp memleketlerini görememekten muzdarib bir halde Medine'ye geri dönmüşlerdir.²⁶

Böyle bir bağlamda Allah Teala, bu ayetle Müslümanları her hangi bir yılgınlık veya çöküntüye düşmeyip tam tarsine büyük bir azim ve kararlılıkla Allah yolunda maddi ve manevi yönden infakta bulunmayı sürdürmeye davet etmiştir. Aksi bir tutum, Müslümanların kendi kendilerini pek çok

²³ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XIII, 114-115, 117.

²⁴ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 236.

²⁵ Buhari, *İman* 37; Müslim, *İman* 1.

²⁶ DİB, *Kur'an Yolu*, I, 199-200.

yönden tehlikeye atmalarına sebep olacaktır. Zira bu durumda, hem Allah'ın emrine karşı gelip Hz. Peygamber'le birlikte davranmayı terk etmek, hem de savaş için gerekli ön harcama ve hazırlıkları ihmal etmek suretiyle düşman karşısında zayıf düşüp onlara büyük bir fırsat verilmiş olacaktır.

Böyle bir durumda Müslümanlara yaraşan şey, ihsanda bulunmak yani yapılan işi şüpheli ve yarım bırakmayıp en güzel şekilde tamamlamaktır. Bunun yolu da, Müslümanların bu konuda Hz. Peygamber'in öğüt ve tavsiyelerine uyarak yapılan anlaşma şartlarına eksiksiz riayet etmeleri ve haram aylarla ilgili yasaklara da riayet etmek suretiyle bir sonraki yıl yapılacak Mekke ziyareti için gereken maddi-manevi alt yapıyı hazırlamaktır. Nitekim öyle de olmuştur. Zira Müslümanlar, önce biraz yadırgadıkları anlaşmaya eksiksiz riayet etmiş, bir yıl sonra şartlar tahmin edemeyecekleri şekilde lehlerine dönmüş ve böylece kendileri Allah ve Rasulünün emrine uymanın mükafatını fazlasıyla görmüşlerdir.

İşte Allah Teala, Allah ve Rasulünün emrine uymak suretiyle barış zamanı barış, savaş zamanı savaş ve anlaşma zamanı anlaşma kurallarına eksiksiz bir şekilde riayet eden ve bunun gerektirdiği maddi-manevi her türlü fedakarlığa hazır olan kimseleri sevmektedir.

2. "O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah böyle güzel davranışta bulunanları sever." (Al-i İmran 3/134)

Ayetin öncesinde, Müslümanlara kat kat artırılmış olan faiz haram kılınmış, onlardan bu konuda Allah'tan sakınmaları ve böylece akabinde gelecek Cehennem azabından korunmaları tavsiye edilmiştir. Ardından genel bir ifadeyle Allah ve Rasulüne itaat edilmesi emredilmiş, bu sayede onların Allah'tan bir bağışlanmaya ve genişliği gökler ve yer kadar olan Cennet'e kavuşacakları belirtilmiştir. Tam bu noktada gelen ayette ise, söz konusu bağışlanma ve mükafatın temel şartları ortaya konmuştur. Buna göre Müslüman bir kimse, hem iyi hem de kötü zamanda infaka devam edip elinde olanları başkalarıyla paylaşmayı bilmeli, kızgınlık anında öfkesine sahip olarak etrafa sözlü veya fiili tacizde bulunmamalı, ufak tefek hataları yüzünden insanları çekiştirip kendilerine eziyet vermemeli, bunun yerine onları bağışlamak suretiyle günüllerini kazanıp tekrar iyiliğe teşvik etmelidir.

İşte Allah Teala, üzerinde bu güzel haslet ve tavırları taşıyan Muhsin yani iyiliksever kimseleri sevmektedir. Zira bu kimseler, yanlış ve çirkin bir iş yaptıklarında hemen Allah'ı hatırlayıp Ondan af diler ve böylece hata ve günahlarında ısrarcı olmazlar.

3. **“Bu yüzden Allah onlara dünya nimetini de ahiret nimetini de fazlasıyla verdi. Allah işlerini iyi yapanları sever.”** (Al-i İmran 3/148)

Bilindiği üzere Uhud savaşında okçu birliğindeki askerlerin pek çoğu, ilk bozgunla birlikte savaşın sona erdiğini düşünüp ganimet toplama gayesiyle mevzilerini terk etmiş ve bu nedenle Müslümanlar oldukça zor duruma düşmüşlerdi. Bunun üzerine ortaya çıkan Hz. Peygamber’in şehid olduğu şayiası durumu çok daha kötü bir hale getirmiş, zira Müslümanlar adeta bir anda bütün gayret ve dirençlerini yitirmiş bir halde neredeyse Hak davalarından geriye dönecek gibi olmuşlardı.²⁷

Böyle kötü bir ortamda Allah Teala, Müslümanlara geçmiş peygamberler ve onların ümmetlerinin karşılaştıkları çok daha kötü durumları misal vermek suretiyle onları sabırlı olmaya davet etmiştir. Söz konusu ayetlerde belirtildiğine göre bu kimseler, Allah yolunda karşılaştıkları sıkıntı ve eziyetler karşısında asla korkuya kapılmamış, zayıf düşmemiş ve düşmanın önünde küçük düşmemişlerdir. Allah’ın sevdiği bu sabırlı kimseler, böyle kötü durumlarda bilakis Rablerine yönelip Ondan kendilerinin hata ve kusurlarını bağışlamasını, düşman karşısında ayaklarını sabit kılmasını ve kafirlere karşı kendilerine yardımcı olmasını istemişlerdir.²⁸

İşte bunun üzerine Allah Teala, o kimselere hem dünyevi başarı ve kazançlarını vermiş, hem de ahiret mükafat ve nimetlerinin en güzelini ihsan etmiştir. Zira O, sadece gelip geçici dünya nimet ve kazançlarını düşünmeksizin, hem iyi anda hem de zor zamanda, büyük bir sabır ve metanetle üzerine düşen görevleri karşılığını yalnızca Allah’tan beklemek üzere eksiksiz bir şekilde yerine getirmeye çalışan, ortaya çıkan olumsuz durumlarda hata ve kusuru kendilerinde arayıp bunların ortadan kalkması için büyük bir güven ve ümitte tekrar Rabbine yalvarıp yakaran kimseleri sevmektedir.

4. **“Sözlerini bozdukları için onlara lanet ettik, kalblerini katılaştırdık. Onlar sözleri yerlerinden değiştirirler. Kendilerine belletilenin bir kısmını unuttular. İçlerinden pek azından başkasının daima hainliklerini görürsün, onları affet ve geç. Allah iyilik yapanları şüphesiz sever.”** (Maide 5/13)

Allah Teala, mesajının ulaştığı milletlerden kendi peygamberlerinin dili üzere belli hususlara riayet etmek üzere söz almış ve onlardan bunlara ihanet

²⁷ el-Kurtubi, el-Cami’ li Ahkami’l-Kur’an, IV, 221-226, Beyrut 1985.

²⁸ el-Kurtubi, age, IV, 227-231.

etmemelerini istemiştir. Nitekim benzer bir söz, şu gibi hususlara uymak üzere İsrailoğullarından da alınmıştır: Namaz kılmak, zekat vermek, peygamberlere iman edip onlara her konuda destek çıkmak ve Allah'a güzel bir borç vermek yani karşılığını yalnızca Allah'tan umarak iyi ve güzel işler yapmak. Bunun karşılığında şayet onlar sözlerine bağlı kalırlarsa, bu uğurda kendilerinden bilerek veya bilmeyerek sadır olan günahların affedileceği ve onların altından ırmaklar akan Cennetlere sokulacakları vaat edilmiş, sözlerinde durmayan kimselerin ise, tam anlamıyla yollarından sapmış olacakları ifade edilmiştir. İsrailoğulları, Allah'a verdikleri bu sözde durmamış ve bunun karşılığı olarak Allah'ın lanetine uğramak suretiyle kalpleri her türlü iyilik ve güzelliğe karşı adeta taş gibi kaskatı kesilmiştir. Zira onlar, kendilerine emanet edilen kutsal kitaplarında keyiflerince pek çok tahrifatta bulunmuş ve böylece kendilerinden alınan ahdin pek çok şartını unutup göz ardı etmişlerdir.²⁹

Kur'an'da belirtildiğine göre İsrailoğullarının pek azı hariç diğerlerinin tamamı, aynı ihanet ve hıyanet tavrını Hz. Peygamber'e karşı da sürdürmüşlerdir. Bu durumda Hz. Peygamber'e düşen şey, onlardan intikam almak gayesiyle benzer düşmanca bir tavırla onların peşine düşmek değildir. Zira onların hesabını görmek Allah Teala'ya aittir. Bilakis Hz. Peygamber'e ve onun şahsında tüm Müslümanlara yaraşan şey, İsrailoğullarını işledikleri kötülüklerle baş başa kendi hallerine bırakıp onları bağışlayıp affetmek ve yaptıkları eziyetlere sabredip katlanmaktır. Zira Allah Teala, verdiği söze bağlı kalarak onun şartlarını eksiksiz yerine getirmeye gayret eden ve bu uğurda herkese doğru ve güzel bir tavır içinde daima iyilikte bulunan muhsin kimseleri sever.

5. **“İman eden ve iyi işler yapanlara, hakkıyla sakınıp iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyla sakınıp iman ettikleri, sonra da hakkıyla sakınıp yaptıklarını, ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı günah yoktur. Allah iyi ve güzel yapanları sever.”** (Maide 5/93)

Ayetin öncesinde, İslam'da ruhbanlığın olmadığına işaret edilmek suretiyle, Müslümanlara kendilerine dünyada bahşedilen nimetlerden gönül rahatlığıyla istifade edebilecekleri bildirilmektedir. Ardından yeminlerle ilgili önemli hususlara temas edildikten sonra içki, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları kesin bir dille yasaklanmaktadır. Bu bağlamda bilhassa içki ve

²⁹ et-Tabatabai, el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an, V, 240-241, Beyrut 1983.

kumar üzerinde durulmakta, bunların insanlara Yaratıcılarını ve kendilerini kötülükten alıkoyacak namazı unutturdukları, bu nedenle şeytanın onlar vasıtasıyla insanlar arasına kin ve nefret tohumları saçtığı ifade edilmekte ve insanoğlundan bunlardan vazgeçerek Allah ve Rasûlüne itaat etmeleri istenmektedir. Şayet onlar bu itaatten yüz çevirirlerse bilmelidirler ki, Hz. Peygamber'e düşen, bunları kendilerine zorla kabul ettirmek değil, bilakis onları en güzel şekilde anlatıp açıklamak ve kendilerine tebliğ edip bildirmektir.³⁰

Bu durumda, şimdi inanıp salih ameller işledikleri halde daha önce söz konusu haramları işleyenlerin durumu ne olacaktır? Bunun cevabı da gayet açıktır. Şöyle ki bu kimseler, Rablerinden sakınıp iman ve salih amele koşar, ardından sakınmalarını sürdürür ve imanlarında azimli ve kararlı olur ve yine bu sakınmanın doğal gereği olarak daima iyilik ve hayır peşinde koşarlarsa kendileri için daha önce bilmeden işledikleri hatalardan dolayı gerekli olan her hangi bir günah yoktur. Zira Allah Teala söz konusu takva, iman ve salih amelin gereği olarak daima başkalarına iyilik peşinde koşan muhsin kimseleri sevmektedir.

F- SABİRUN / SABIRLI OLAN KİMSELER:

Sabr (صبر) sözlükte, *tehammül, sükunet, huzur, dinginlik, sebat, metanet, kendine hakim ve sahip olma* gibi anlamlara sahiptir. Bu kökün ism-i fail kalıbı olan *sabir* (صابر) de, *zorluk ve sıkıntılar karşısında metanet ve sükunet sahibi kimse* anlamındadır.³¹

Sabr, zor bir durumda nefsin akıl ve dinin öngördüğü tarzda kontrol altında tutulmasını ifade eder. *Sabr*, umumi bir lafızdır. Bir musibet karşısında olursa sadece sabr, bir çatışma esnasında olursa cesaret, biz sözü sarfetmeme durumunda olursa sözü gizleme olarak adlandırılır.³²

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın sabırlı olan kimseleri sevdiği, şu ayette geçmektedir: "Nice peygamberlerin yanında Rabbe kul olmuş pek çok kimse savaşmıştır. Allah yolunda başlarına gelenlerden ötürü gevşememişler, yılmamışlar ve boyun eğmemişlerdi. *Allah, sabredenleri sever.*" (Al-i İmran 3/146)

³⁰ el-Alusi, *Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim*, V, 25, Beyrut 1994.

³¹ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, IV, 438.

³² er-Ragıb, *Müfredat*, s. 474.

Bilindiği üzere İslam, hicretin ardından Medine'de yerleşerek güçlenmiş ve buradan çevre bölgelere yayılmaya başlamıştır. Böyle bir ortamda Müslümanların Bedir savaşında kazandığı zafer, onlara çok büyük bir moral vermiş ve adeta bazı Müslümanlar artık dünya hayatında karşılarında daha fazla bir zorluk ve musibetin çıkmayacağı şeklinde bir hissiyata kapılmışlardır. Zira artık pek çok Müslüman, kendilerine düşmanca saldıran kimselerle çekinmeden derhal savaşılmasını savunuyor, bunun akabinde kesin bir zafer umuyor, içlerinden ölenlerin ise zaten doğrudan Cennete gideceğini söylüyordu.

Böyle bir ortamda Uhud savaşı Müslümanlar için çok ciddi bir imtihan ve uyarı olmuştur. Şöyle ki bilindiği üzere bir grup okçu asker görev yerlerini vaktinden önce terk etmiş, bunun üzerine oradan gelen süvari saldırısıyla İslam ordusu büyük bir tehlikeye düşmüş ve ortaya çıkan kargaşada Hz. Peygamber'in şehid edildiği söylentisi Müslümanların maneviyatını alt üst etmiştir. Bereket durum, Hz. Peygamber ve etrafındaki kararlı sahabiler tarafından kısa sürede kontrol altına alınmış ve böylece Müslümanlar çok daha büyük bir bozguna uğramaktan kurtulmuştur. Fakat Müslümanlar, daha önce kolayca dile getirip arzu ettikleri ölüm anının o soğuk yüzüyle bir anda karşı karşıya kalmış ve bu durum pek çok sahabiyi adeta dehşete düşürerek onların iç dünyasını allak bullak etmiştir.³³

İşte tam bu noktada Allah Teala, devreye girerek onlara fazla üzüлüp iyice dağılmamalarını, zira şayet gerçekten inanıyorlarsa kendilerinin hala yeryüzünün en üstün kimseleri olduğunu hatırlatmıştır. Nitekim kendileri kötü bir durumla karşı karşıya kaldırlarsa aynı şeyin karşı taraf için de geçerli olduğu, bu tür zafer ve mağlubiyetlerin imtihan dünyasının bir parçası olarak insanlar arasında zaman zaman gidip gelebileceği, böylece Allah'ın iman edenleri arındırıp kafirleri ise helak edeceği belirtilmiştir. Bu noktada mesele, çok daha önemli bir noktaya getirilerek Hz. Peygamber'in tıpkı kendinden öncekiler gibi bir elçi olduğu, şayet ölür veya öldürülürse Müslümanların imanlarından geri mi döneceği, halbuki böyle bir durumun Allah'a hiçbir zarar vermeyeceği gibi önemli hususlara temas edilmiştir.

Bu konuda son olarak Müslümanlara geçmiş peygamberler ve onların ümmetleri örnek gösterilmiştir. Nitekim daha önce de pek çok peygamber, yanındaki sadık dostlarıyla birlikte Allah yolunda savaşıp mücadele vermiştir. Fakat onlar, Allah yolunda başlarına gelen her türlü bela ve sıkıntı

³³ el-Kurtubi, *age*, IV, 221-226.

karşısında yılgınlığa düşmemiş, gevşeyip zayıflamamış ve batıla boyun eğmemişlerdir.

İşte Allah Teala, bu şekilde inandığı kutsal değerler uğruna mücadele eden, bu uğurda karşılaştığı türlü bela ve musibetlere sonuna kadar sabredip onları aşmaya çalışanları sevmektedir. Nitekim bu kimseler, karşı karşıya geldikleri zor durumda isyan etmek veya geri dönmek yerine önce sabredip hatayı kendilerinde aramış, ardından da Allah'a yaptıkları hataların affı ve kendilerine tekrar zafer nasip etmesi için dua etmişlerdir.

G- MÜTEVEKKİLUN / ALLAH'A TEVEKKÜL EDEN KİMSELER:

Vekalet (وكالة) kökünden gelen *tevekkül* (توكل) sözlükte, *üstlenmek, sorumlu olmak, dayanmak, güvenmek* ve *itimad etmek* gibi anlamlara gelmektedir. Bunun ism-i fail kalıbı olan *mütevekkil* (متوكل), *bir işi yerine getirmeyi üstlenen* veya *bir konuda bir kaynağa güvenen kimse* anlamındadır.³⁴

Tevekkül, iki şekilde olur. Bunlardan ilki, bir kimsenin işini yüklenmek, ona kefil olmak anlamında, diğeri ise bir kimseyi vekil kılmak, bir işi ona havale etmek anlamındadır. Bunlardan ilki kullar arasında bir işi yerine getirmeyi bizzat üstlenmeyi, ikincisi ise kullar ile Allah Teala arasında her hususta nihai anlamda yalnızca Allah'a güvenmeyi ifade eder.³⁵

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın Kendisine tevekkül eden kimseleri sevdiği, şu ayette geçmektedir: "Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalbli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, *doğrusu Allah kendisine dayanıp güvenenleri sever.*" (Al-i İmran 3/159)

Bir önceki Allah'ın sabırlı olanları sevdiği yönündeki ayetin devamında, Yüce Allah inanan kimselere tavsiyede bulunarak onlardan bazı hususlarda kafirlere veya münafıklara benzer bir tavır içine girmemelerini istemektedir. Zira bu kesimler, Müslüman olup Allah yolunda savaşırken ölen yakınları hakkında şayet kendileriyle birlikte hareket etselerdi şimdi onların sağ ve mutlu olacakları yönünde ileri geri laflar ediyor ve böylece Müslümanlar arasında fitne çıkarmak istiyorlardı. Halbuki insanların yaşaması ve ölmesi

³⁴ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XI, 734.

³⁵ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 882.

de dahil yeryüzünde gerçekleşen her şey, Allah Teala'nın bilgi, kudret ve denetimi altındadır. Dolayısıyla Allah yolunda ölen veya öldürülen kimseleri, Allah katında dünyada toplayıp biriktirebileceği tüm servetlerden çok daha değerli bir mükafat ve karşılık beklemektedir. Kaldı ki bir insan, ister kendi eceliyle ölsün, ister bir başkası tarafından öldürülsün dönüp varacağı yer Allah'ın huzurudur.

Böyle karışık ve her türlü fitneye açık bir ortamda, şayet Hz. Peygamber kendisine Allah katından verilen bir rahmet olarak yumuşak huylu, güler yüzlü ve tatlı dilli olmasaydı, insanlar İslam'a kolayca ısınıp Müslüman olamaz, olanlar da karşılaştıkları zor durumlarda yılgınlığa düşer ve sert tepki ve azarlar sonucu henüz daha tam adapte olamadıkları bu dinden soğuyup uzaklaşırlardı. Dolayısıyla gerek Hz. Peygamber, gerekse onun yolunu takip edenler, bu güzel tutumu sürdürerek henüz daha yeni Müslüman olmuş kimselerin ufak tefek hatalarını affetmeli ve onları kızıp öfkelenmeden güzel bir yöntemle düzeltip eğitmeye çalışmalıdır.

Bunun ötesinde başta Hz. Peygamber ve onun öncülüğünde bütün Müslümanlar, aralarındaki iş ve meseleleri karşılıklı meşveret ve dayanışma içinde halletmeli, sonuçta vardıkları karara hakkında ileri geri konuşarak herhangi bir şüphe veya gevşemeye mahal vermeksizin tam bir teslimiyetle uymalı ve artık bu noktadan sonra netice hakkında sadece Allah Teala'ya tevekkül edip Ona şeksiz şüphesiz güvenmelidirler. Nitekim Yüce Allah, karşılıklı dayanışma içinde tüm tedbirleri alıp üzerine düşeni eskizsiz yapmaya çalışan ve bundan sonra netice hususunda yalnızca Allah'a güvenip Ondan yardım bekleyen kullarını sevmektedir. Zira insanların ölümü gibi, diğer bütün meselelerin nihai sonucu da yalnızca Allah'a aittir.³⁶

H- ALLAH YOLUNDA TOPYEKÜN SAVAŞAN KİMSELER:

Katl (قتل) kökünden gelen *katal* (قتال) kelimesi, sözlükte *savaşmak*, *harbetmek*, *silahlı mücadele etmek* ve *çarpışmak* gibi anlamlara gelmektedir. *Kital* Allah'tan kullarına yönelik olduğunda bu, *lanet etmek* veya *yok etmek* anlamındadır.³⁷

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın Kendi yolunda hep birlikte savaşan müminleri sevdiği, şu ayette geçmektedir: “*Allah, kendi yolunda sağlam ve*

³⁶ el-Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, II, 92-96, Beyrut 1998.

³⁷ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XI, 549; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 655-656.

yekpare bir bina gibi, kenetlenmiş saflar halinde savaşıyorlar sever." (Saf 61/4)

Surenin başında, gökte ve yerde bulunan her şeyin sürekli ve topyekün bir halde Allah'ı zikrettiği ifade edilmektedir. Devamında ise, iman edenlere hitap edilerek onlara yapmayacakları şeyleri niye sık sık dile getirip durdukları sorulmakta, halbuki böyle bir şeyin Allah katında çok çirkin bir tutum olduğu belirtilmektedir. Ardından müminler, sahip oldukları iman gereği söz ve eylemlerinde tutarlı olmaya davet edilmekte, bunun tersi bir davranışın Allah katında şiddetli cezayı gerektiren münafıkça bir tutum olduğu ifade edilmekte, son olarak da Allah Teala'nın kendi yolunda sağlam ve yekpare bir kale gibi kenetlenmiş saflar halinde savaşıyorları sevdiği belirtilmektedir.

Bilindiği üzere İslam'ın ilk dönemlerinde Müslümanlara, kendilerine saldıran düşmanlarına karşı savaşıma izni verilmemiştir. Bunun üzerine pek çok Müslüman, kendilerine savaş izni verildiği takdirde Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşacaklarını ifade etmişlerse, bazı münafıklar ile imanında henüz yeterince samimi olmayan kimseler bu durumu istismar etmeye çalışmışlardır. Bunun üzerine Allah Teala, söz konusu ayetle bir yandan bu gibi kimseler tarafından sorulan Allah katında en hayırlı amelin ne olduğunu sorusuna cevap vermiş, diğer yandan da çok yakında böyle bir savaş izninin geleceğini ve böylece sözlerinde samimi olanlarla olmayanların birbirinden ayırt edileceğini ima etmiştir. Nitekim söz konusu savaş izni geldiğinde, münafıklar sözlerinden tamamen caymışlar, daha önce sık sık savaş iznini dile getiren bazı Müslümanlar da savaşa çıkma hususunda gevşeklik gösterip meseleyi ağırdan almışlardır.³⁸ Halbuki Allah Teala, her konuda olduğu gibi savaş hususunda da baştan verdikleri sözü tutarak hiç tereddüt etmeden topyekün bir şekilde Allah yolunda savaşıyorları sevmektedir.

İ- MÜMİNLERE KARŞI YUMUŞAK KAFİRLERE KARŞI ONURLU OLAN, ALLAH YOLUNDA MÜCADELE EDEN VE BU UĞURDA KINAYANIN KINAMASINA ALDIRIŞ ETMEYEN KİMSELER:

Zillet (ذَلِيلٌ) kökünden türeyen *zelil* (ذَلِيلٌ) ve çoğulu *ezille* (أَذِلَّةٌ) kelimesi, sözlükte *alçak*, *hakir*, *itaatkar*, *yumuşak başlı*, *mütevazi* ve *alçak gönüllü* gibi anlamlardadır. *Zillet* insanın kendi nefsinden yine kendisine veya iyi

³⁸ İbn Kesir, age, VIII, 131-134.

kimselere yönelik olduğunda bu övgüye değer bir şey, kötülere karşı olduğunda ise yerilen bir şeydir.³⁹

Izzet (عزّة) kökünden türeyen *aziz* (عزيز) ve çoğulu *eizze* (أعزّة) kelimesi, sözlükte *kudretli, şerefli, saygın, itibarlı, güçlü, asil, soylu ve saygıdeğer* gibi anlamlardadır. Allah için kullanıldığında her zaman için üstün olan ve kendisine asla üstün gelinemeyen anlamındadır.⁴⁰

Cühd (جهد) kökünden türeyen *cihad* (جهاد) kelimesi, sözlükte *gayret etmek, çaba sarfetmek, zahmet çekmek, çok çalışmak, bitirmek ve tüketmek* gibi anlamlardadır. İstilah olarak insanın Allah yolunda canı, malı, vb. tüm varlığıyla mücadele edip gayret sarfetmesidir. Cihadın açık düşmanla, şeytanla ve nefisle olmak üzere üç farklı türü vardır.⁴¹

Levm (لوم), sözlükte *azarlama, paylama, kınama ve takdir* gibi anlamlardadır. Onun ism-i fail kalıbı olan *laim* (لائم) de, *kınayan, azarlayan, aşağılayan*, vb. anlamlara gelmektedir.⁴²

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın söz konusu niteliklere sahip bir milleti sevdiği, şu ayette geçmektedir: "Ey inananlar! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, yakında öyle bir toplum getirecek ki (O) onları sever, onlar da Onu severler. Müminlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı onurlu ve serttirler. Allah yolunda cihad ederler, hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine verir. Allah'ın (lütfü) geniştir, (O) bilendir." (Maide 5/54)

Ayetin öncesinde, Müslümanlara Yahudi ve Hristiyanları dost edinmemeleri tavsiye edilmektedir. Çünkü onlar, kendi aralarında samimi birer dost olmakla birlikte Müslümanlara karşı daima gizli veya açık bir düşmanlık içinde olmuşlardır. Kalplerinde nifak ve küfür hastalığı olan bu kimseler, aralarında fitne çıkarıp zihinlerine ve gönüllerine şüphe sokmak suretiyle Müslümanları daima zor ve tehlikeli durumlara düşürmeye gayret etmişlerdir. Sonunda hepsinin foyası ortaya çıkmış ve tüm insanların önünde rezil olmuşlardır. Müslümanlar da, onların bu halini ibretle izlemişlerdir.

Artık bu açıklamalardan sonra Müslümanlardan her kim, onları dost edinmek suretiyle oynularına alet olur ve dininden dönerse, iyi bilsin ki bu

³⁹ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XI, 256-257; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 330.

⁴⁰ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, VII, 377-378; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 563.

⁴¹ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, III, 135; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 208.

⁴² İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XII, 557; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 751.

durumun kendisinden başka kimseye en ufak bir zararı olmaz. Zira kendilerine hiç bir ihtiyacı olmayan Allah Teala, iman nasip etmek suretiyle o kimselerin yerine Kendisinin onları sevdiği, onların da Kendisini sevdiği bir başka milleti getirip ikame ediverir. Öyle ki bu kimseler, kendileri gibi inananlara sevgi ve merhamet dolu, kafirlere karşı ise tavizsiz ve onurludurlar. Onlar, maddi-manevi tüm güçleriyle Allah yolunda mücadele eder, bu uğurda kınayanların kınamasına ve diğer her türlü aşağılama ve hakarete aldırış etmezler. Tüm bu güzel hasletler, Allah'ın dileyip layık gördüğü kimselere bir lütfudur. Zira Allah'ın lütfu ve ilmi, kimsenin erişemeyeceği tarzda eşsiz ve sonsuzdur. Müslümanların gerçek dostları Allah Teala, Onun Rasulü ve namazını kılıp zekatını veren diğer mümin kimselerdir. Her kim bunları dost edinirse, işte gerçek anlamda Allah taraftarı olan bu kimseler olup, sonunda nihai zafere ulaşacak olanlar da yalnızca onlardır.

* * *

II- KUR'AN-I KERİM'DE ALLAH'IN SEVMEDİĞİ KİMSELER VE BUNLARA AİT ASLİ ÖZELLİKLER:

Kur'an-ı Kerim'i incelediğimizde, karşımıza Allah'ın doğrudan sevmediğini ifade ettiği başlıca şu asli özelliklere sahip kimseler çıkmaktadır:

A- KAFİRÜN / İNKARCI KİMSELER:

Küfr (كفر) kelimesi, sözlükte *bir şeyi gizlemek, saklamak, nankörlük etmek, tanımamak, inkar etmek, inanmamak, kafir olmak* gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökün ism-i fail kalıbı olan *kafir* (كافر) kelimesi de, *nankör, inkarcı, inançsız, kafir* anlamlarına gelmektedir.⁴³

Küfrün başlıca iki kullanım şekli vardır. Bunlardan ilki, küfran-ı nimet olup, bir nimeti şükürünü edayı terk etmek suretiyle inkar etmektir. İkincisi ise, ıstılah anlamındaki küfr olup, bu da Allah'ın varlığını ve birliğini, Onun dinini ve nübüvveti inkar etmektir.⁴⁴

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın inkarcı kimseleri sevmediği, şu iki ayette geçmektedir:

⁴³ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, V, 144.

⁴⁴ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 714.

1. “De ki: “Allah’a ve Elçisine itaat edin!” Eğer dönerlerse muhakkak ki *Allah, kafirleri sevmez.*” (Al-i İmran 3/32)

Ayetin öncesinde, Allah’ı sevmenin nasıl olacağı ve neleri gerekli kılacağı ortaya konmaktadır. Buna göre şayet Allah seviliyorsa, bu durumda Onun emir ve buyruklarını insanlığa bildiren elçisine uyulması gerekmektedir. Zira Allah’ı sevmek, basit bir duygusal hazdan ibaret olmayıp, bilakis hem düşünce, hem amel ve hem de tutum itibarıyla Onun arzuladığı tarzda bir kul olmayı gerekli kılmaktadır. Bunun yegane güvenilir yolu ise, Allah’ın insanoğluna örnek olmak üzere gönderdiği son elçisi Hz. Peygamber’i iyi dinlemek ve ona eksiksiz bir şekilde uymaktan geçmektedir. Bu durumda, Allah da bu tür kimseleri sevecek ve onların geçmiş hata ve günahlarını bağışlayıp affedecektir. Çünkü Allah Teala, kullarına karşı daimâ merhametli ve affedicidir.

O halde her insan, Allah’a ve onun elçisi Hz. Peygamber’e itaat edip teslim olmalıdır. Zira Allah’a itaat Onun elçisine itaati, Onun elçisine itaat de Allah’a itaati gerekli kılan döngüsel bir bütündür. Şayet insanlar böyle bir itaati terk ederek söz konusu bütünlüğü bozarlarsa şunu bilmelidirler ki, Allah Teala sebepsiz yere isyana yönelerek körü körüne inkarı benimseyen kullarını asla sevmez. Dolayısıyla Allah’ın sevmediği kimselerin başında, Allah’ı bilinçsiz bir şekilde inkar edip Ona itaati sebepsiz yere reddeden kimseler yer almaktadır.

2. “Ta ki Allah, inanıp iyi işler yapanları lütfundan mükafatlandırsın. *Doğrusu O, kafirleri sevmez.*” (Rum 30/45)

Genel anlamda Rum suresinin konusunu, insanoğlunu Allah’ın varlığı ve birliğine inanmaya davet oluşturmaktadır. Bu bağlamda ortaya gerek bizzat insanların kendinden, gerekse dış dünyadan çok sayıda ikna edici delil ortaya konmuştur.⁴⁵

Söz konusu ayetin öncesinde, insanların yapıp ettiği yanlışlar sebebiyle yeryüzünde büyük bir fesat ve karışıklığın ortaya çıktığı ve onların bundan büyük acı ve sıkıntı çektiği ifade edilmiştir. Bunu görüp anlamak için yeryüzünde şöyle bir dolaşmak yeterlidir. Zira çoğu müşrik olan geçmiş güçlü milletlere ait tarihi kalıntılar, bizlere onların maruz kaldığı akıbeti çok açık bir şekilde göstermektedir. O halde şu an sağ olan kimseler, kendilerine Allah katından kurtuluşu olmayan o hesap günü gelmeden yönlerini dosdoğru din olan İslam’a yöneltmelidir. Zira o büyük gün geldiğinde

⁴⁵ İlgili ayetler için bkz. Rum 30/20-25, 46-...

insanlar mümin-kafir, iyi-kötü, haklı-haksız vb. olmak üzere gruplar halinde birbirlerinden ayrılacak ve Rableri huzurunda hesap verecektir.

Dolayısıyla kendilerine verilen sayısız delil ve işareti gözardı ederek Allah'ın varlığı ve birliğini inkar edenler, omuzlarına bu büyük yükün ağırlığını yüklenmiş, bunun aksine İslam'ı kabul edip onun gereklerine uygun davrananlar ise, kendileri için rahat edip huzura kavuşacakları o mükafat yurdu Cenneti hazırlamış olacaktırlar. Böylece Allah Teala, ortaya koyduğu delillere kulak vermek suretiyle imana ermiş ve ömrünü buna uygun faydalı işlerle geçirmiş olanların başarı ve kazançlarını boşa gidermemiş, bilakis bunu kendi rahmet ve lütfundan olmak üzere layık olduğu üzere mükafatlandırmış olacaktır. Zira Allah Teala, bu gibi inançlı ve güzel amel sahibi kimseleri sevip kendilerinden razı olur, fakat inat ve inkar yolunu seçip ömrünü nankörlük ve inkarla geçirenleri asla sevmez.

B- KEFFAR VE ESİM / İNKAR VE GÜNAHTA ISRARCİ KİMSELER:

Keffar (كفّار) kelimesi, daha önce anlamını zikrettiğimiz *küfr* (كفر) kökünden türemiş mübalağa sıygasında bir kelimedir. Kafirle aynı anlamı ifade etmekle birlikte keffar, küfürde daha ileri ve güçlü bir seviyede olmayı ifade eder.⁴⁶

İsm (إثم) kelimesi, sözlükte *günah*, *masiyet*, *kötülük* ve *suç* gibi anlamlardadır. Bu kökün ism-i fail kalıbı olan *esim* (أثم) de, *suçlu* ve *günahkar* anlamında olup, kendisine helal olmayan yanlış ve günah işleri yapan kimseyi ifade eder.⁴⁷

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın inkar ve günahta ısrarcı kimseleri sevmediği, şu ayette geçmektedir: “Allah, faizi yok eder, sadakaları artırır. Allah, hiçbir günahkar nankörü sevmez.” (Bakara 2/276)

Ayetin öncesinde, sahip olduğu para ve mal birikimini gece-gündüz, gizli-açık insanların hayırına harcayıp infak eden kimseleri Rableri katında büyük bir mükafatın beklediği, ayrıca bu gibi kimseler için orada ne bir korku, ne de hüznün söz konusu olacağı ifade edilir. Buna karşın elindeki maddi imkanları yasak ve yanlış olduğunu bile bile aşırı faiz alma yoluyla insanlar üzerinde bir tür baskı ve sömürü aracı haline getirenler ise, mezarlarından şeytan çarpmış kimseler gibi kalkacaklardır. Bunun sebebi,

⁴⁶ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 715-716.

⁴⁷ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XII, 5; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 63.

şadece onların faiz yemeleri değil, bilakis bunun yanı sıra inatla faizin de alışveriş gibi bir şey olduğunu söylemeleri ve bu ikisi arasında bir fark bulunmadığı yönündeki iddialarını ısrarla sürdürmeleridir. Halbuki herkesin bildiği üzere Allah Teala, alışverişi helal, faizi ise haram kılmıştır. Dolayısıyla bu konuda kendisine ilahi bir mesaj ve öğüt gelen kimseler, o andan itibaren bu iddia ve uygulamalarından vazgeçerse, artık daha önce bu yolla kazandıkları kendilerine, bunların durumu ise Allah'a kalmıştır. Şayet bu kimseler, söz konusu uyarı ve öğütlere rağmen bildiklerini okur ve faiz almaya devam ederlerse, bu takdirde şunu iyi bilmelidirler ki kendileri ve onlar gibileri artık Cehennem ehli olup oradan bir daha asla çıkamayacaklardır.

İşte Allah Teala, tüm bu ilahi kaynaklı izah ve açıklamalardan sonra hala gereği gibi düşünüp taşınmayan, dolayısıyla dünyevi arzu ve çıkarları için faizin kötülük ve zararlarını anlamak istemeyen inatçı ve günahkar kimseleri asla sevmez. Buna karşın iman eden, faydalı işler yapan, namaz kılan ve zekat veren kimselerin mükafatı Rableri katındadır. Ve onlar için ne bir korku, ne de bir hüzn söz konusu olacaktır.

C- HAINUN / HAIN KİMSELER:

Hıyanet (خیانة) kelimesi, sözlükte *ihānet*, *sadakatsizlik*, *kandırma* ve *aldatma* gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökün ism-i fail kalıbı olan *hain* (خائن) kelimesi de, *alçak*, *hıyanet içinde olan*, *sözünde durmayan*, *insanları aldatıp kandıran kimse* anlamındadır.⁴⁸ Hıyanet, içten verilen bir sözü bozmak suretiyle doğru ve gerçeğin hilafına davranmaktır. Hıyanet ile nifak birdir, fakat hıyanet söz ve emanete muhalefet etmek, nifak ise dine muhalefet etmektir.⁴⁹

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın hain kimseleri sevmediği, şu ayette geçmektedir: “Bir kavmin, (anlaşmaya) hıyanet etmesinden korkarsan, sen de (onlarla yaptığın anlaşmayı) aynı şekilde onlara at; çünkü Allah, hainleri sevmez.” (Enfal 8/58)

Ayetin bağlamında, Müslümanlarla kafirler ve münafıklar arasındaki savaşa varan ilişkiler ele alınmaktadır. Nitekim Mekke’li müşrikler Müslümanlara saldırmış ve Bedir’de gerçekleşen savaşı Allah’ın yardımıyla Müslümanlar kazanmıştır. Buradaki kafirlerin durumu Firavun ve ahalisinin

⁴⁸ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XIII, 144.

⁴⁹ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 305.

durumuna benzetilmiş, onların başlarına gelenlerin tamamen kendi hata ve günahlarının neticesi olduğu ifade edilmiş ve insanların kendilerini değiştirmeden Allah'ın onlara yardımcı olmayacağı belirtilmiştir.

Yine bu bağlamda belirtildiğine göre, Allah katında insanların en kötüsü iman etmeyen ve kendileriyle anlaşma yapıldıktan sonra her defasında bu anlaşmalarını bozup pervasız bir şekilde hareket eden kafirlerdir. Bu gibi kimseler savaşta ele geçirilirse, kendilerine hiç acınmadan ortadan kaldırılarak derhal bertaraf edilmelidir. Zira onların ardından gelenlerin, bunların akıbetten ibret alıp ders çıkarmaları ve yola gelmeleri ancak bu sayede mümkün olacaktır. Şayet Müslümanlar, aralarında anlaşma bulunan bir milletin hiç ummadık bir anda ihanet etmesinden korkuyorlarsa, oturup da onların hıyanetini beklemesinler. Bilakis söz konusu haince tavırlarına karşılık olarak aradaki anlaşmayı bir an önce kendileri sona erdirmiş ve bunu da onlara açıkça bildirmişler. Zira Allah Teala, verdiği sözde durmayıp buna ihanet eden hain kimseleri asla sevmez.

D- HAVVAN VE ESİM / HAIN VE GÜNAHKAR KİMSELER:

Az önce açıkladığımız hıyanet kökünden türeyen *havvan* (خَوَّان) kelimesi, hain (خَائِن) kelimesinin mübalağa sıygası olup, söz ve eylemlerinde hıyaneti sürekli bir alışkanlık haline getiren kimse anlamındadır.⁵⁰

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın sürekli hainlik peşinde koşan günahkar kimseleri sevmediği, şu ayette geçmektedir: “**Kendilerine hıyanet edenleri savunma; zira Allah, daima hainlik yapıp günah işleyen kimseyi sevmez.**” (Nisa 4/107)

Ayetin öncesinde, insanlar arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve buna bağlı tartışma ve davalar hakkında uygulanması gereken hüküm ve yöntemler ortaya konmuş, Hz. Peygamber'den de bu anlaşmazlıkları tam bir adalet ölçüsü içinde çözüme kavuşturması istenmiştir. Nitekim Kur'an'ın gönderiliş gayelerinden biri de budur. Bu noktada Hz. Peygamber'e, onun şahsında da tüm Müslümanlara düşen şey, insanlar arasında hüküm verirken ilgili konulardaki Kur'an hükümlerine sıkı sıkıya sarılmak suretiyle her hangi bir şekilde hainlerden yani başkalarının hakkına göz diken zalimlerden taraf olmamaktır. Bunun için yapılması gereken şey, önce ilahi mesaj ve öğütlere kulak vermek, ardından beşeri tüm tedbirlere sarılmak, sonra da her şeye rağmen ortaya çıkabilecek beşeri kusur ve günahlara karşı Allah'tan

⁵⁰ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XIII, 146.

önce yardım sonra da bağışlanma dilemektir. Zira Allah Teala, bu tür kasıtsız hata ve günahları affetmeye daima hazırdır.

O halde Hz. Peygamber'in ve onun şahsında tüm Müslümanların, başkalarına haksızlık etmek suretiyle esasen bizzat kendilerine karşı hıyanet etmiş olan kimselere taraf olmaktan özenle kaçınmaları gerekmektedir. Zira açıkça kul hakkına tecavüz eden bu gibi kimseler, yaptıklarının cezasını hem bu dünyada, hem de ahirette kesinlikle görecektir. Halbuki Allah Teala, kısa vadede başkalarına, orta ve uzun vadede ise bizzat kendilerine zarar vermek suretiyle hem kendilerine, hem toplumlarına, hem de tüm insanlığa karşı apaçık hıyanet içinde olan bu günahkar kimseleri asla sevmemektedir.

E- HAVVAN VE KEFUR / HAİN VE NANKÖR KİMSELER:

Kefur (كفور) kelimesi, daha önce anlamını zikrettiğimiz *küfr* (كفر) kökünden türemiş mübalaga sıygasında bir kelimedir. Kafirle aynı anlamı ifade etmekle birlikte kefur, küfürde daha ileri ve güçlü bir seviyede olmayı ifade eder.⁵¹

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın hain ve nankör kimseleri sevmediği, şu ayette geçmektedir: “Allah inananları koruyup sahiplenir. Allah hiçbir hain ve nankörü sevmez.” (Hacc 22/38)

Müslümanlar, Medine'ye hicret ettikten sonra müşriklerin engellemeleri sebebiyle uzun süre öz vatanları olan Mekke ile doğrudan ilişki kuramamışlardır. Daha sonra onlara, hac izni verilmiş ve bu bağlamda kendilerine haccın hüküm ve şartları açıklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de hac ibadetiyle ilgili açıklamalardan sonra Müslümanların gerek hacca gitmeleri, gerekse buradaki rükunları yerine getirmeleri esnasında karşılaşılabilecek zorluk ve sıkıntılar karşısında Allah'ın kendilerine yardımcı olup onları koruyacağı, zira Allah Teala'nın hıyanet tavrı içinde olan nankör kimseleri asla sevmediği, dolayısıyla onların Müslümanlara karşı yapmak isteyecekleri zulüm ve haksızlıklara göz yummayacağı ifade edilmiştir.

Bunun hemen ardından da Müslümanlara, kendilerine karşı büyük bir hıyanet ve nankörlük tavrı içinde saldıran kafirlere karşı kendilerini savunma izni verilmiş ve Allah Teala'nın inanan kimselere yardımcı olarak onları düşmanları karşısında galip getirmeye kadir olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'de, kendilerine olan sayısız nimetlerine karşın Allah'ı inkar eden, tüm samimi uyarı ve ikazlarına karşın Hz. Peygamber'e

⁵¹ er-Ragıb, *Müfredat*, s. 715-716.

karşı çıkan ve her hangi bir gerekçesi olmadığı halde haksız yere Müslümanlara saldırıp onlara savaş açan kimseler hain ve nankör olarak nitelenmekte ve Allah'ın bu gibi kimseleri asla sevmediği belirtilmektedir.

F- MUHTAL VE FEHUR / GURURLANIP BÖBÜRLENEN KİMSELER:

İhtiyal (اختيال) kelimesi, sözlükte *kendini beğenmek, kibirlenmek, büyükmek* gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökün ism-i fail kalıbı olan *muhtal* (مختال) kelimesi de, *kibirli, gururlu, mağrur* anlamındadır.⁵²

Fahr (فخر) kelimesi, sözlükte *övünç, gurur, iftihar, şeref, onur* gibi anlamlara gelmektedir. *Fehur* (فخور) kelimesi de, bu kökün ism-i fail kalıbı olan ve *övünen, iftihar eden, gururlanan* anlamlarına gelen *fahir* (فاخر) kelimesinin mübalağa sıygası olup, söz konusu *övünme ve gururlanmayı had safhaya çıkarıp kibir noktasına ulaştırın* kimseyi ifade etmektedir.⁵³

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın gururlanıp böbürlenen kimseleri sevmediği, şu üç ayette geçmektedir:

1. "Allah'a kulluk edin, Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya, akrabaya, öksüzlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyilik edin. Allah, gururlanıp böbürlenen insanları sevmez." (Nisa 4/36)

Ayetin öncesinde, karı-koca arasındaki ilişkiler ele alınmakta ve anlaşmazlık durumunda yapılması gerekenler ifade edilmekte, bu ayette de insanoğluna şu üç önemli husus tavsiye edilmektedir: a) Allah'a kulluk etmek, b) Ona hiçbir şeyi ortak koşmamak, c) Ayette zikri geçen kesimlere iyilikte bulunmak. Devamında ise, Allah Teala'nın kendini beğenip sürekli böbürlenen kimseleri sevmediği belirtilmektedir.

İnsanın kendi kendini yücelterek gurur ve kibre kapılması, bir yandan onu Allah'a kulluktan alıkoyup şirke sürüklerken, diğer yandan da yine onu az önce zikri geçen muhtaç kesimlere ihsanda bulunmaktan alıkoyup maddi ve manevi yünden cimriliğe sevkeder. Kendisi cimri olduğu gibi başkalarını da cimriliğe sürükleyen böyle bir kimse, Allah'ın Kendi lütfundan insanlığa sunduğu zenginlik ve nimetleri herkesten gizlemekte, böylece bunları tekeline almaya çalışmaktadır.⁵⁴ Allah Teala, bu tür nankör ve inkarcı

⁵² İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XI, 228.

⁵³ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, V, 49; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 627.

⁵⁴ el-Kurtubi, *age*, V, 192.

kimseler için kendilerini alçaltıp yerin dibine sokacak bir azap hazırlamıştır. Dolayısıyla O, cimrilik konusunda hem kendini, hem de başkalarını doğru yoldan çıkarıp batıla sürükleyen gururlu ve kibirli kimseleri asla sevmez.

2. “İnsanlara (kibirten) yanağını bükme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenip övünen kimseyi sevmez.” (Lokman 31/18)

Ayetin bağlamı, Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı şu iki önemli tavsiyeyi içermektedir: a) Allah'a şirk koşmamak; zira şirk büyük bir zulümdür, b) Anne-babasına hürmet etmek; zira annesi hamilelik müddeti boyunca onu pek çok zorluğa katlanarak karnında taşımış ve iki yıl da emzirmiştir. Bununla birlikte şayet anne-babası çocuğunu Allah'a şirk koşmaya zorlarsa, bu takdirde onlara itaat edilmesi gerekmez.

İnsan iyi bilmelidir ki, yaptığı iyilik bir hardal tanesi kadar olsa ve o, taşların arasında, göklerde veya yeryüzünde kaybolup gözden yitirilse, Allah yine de onu bulup getirir ve karşılığını insana eksiksiz bir şekilde verir. Bu nedenle insanoğlu namaz kılmalı, herkese iyiliği emretmeli, onları kötülükten sakındırmalı ve bu uğurda başına gelen sıkıntılara da sabretmelidir. Bunun aksine insanlardan, onları küçümsemek suretiyle yüz çevirmemeli ve yeryüzünde böbürlene böbürlene yürüyerek dolaşmamalıdır. Çünkü Allah Teala, kendini aşırı beğenmek suretiyle sürekli övünüp duran kimseleri asla sevmez. Tam tersine insan, gezip tozmasında mütevazî olmalı ve oraya buraya bağırıp çağırmak suretiyle sesini sürekli yükseltip durmamalıdır. Zira Allah katında seslerin en kötüsü, daima yüksek ve kötü bir tonda bağırarak merkeplerin sesidir.

3. “(Başımıza gelecek olayları, önceden bir kitaba yazdık ki) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve (Allah'ın) size verdiğiyle sevinip şırmamayasınız. Çünkü Allah kendini beğenip övünen kimseleri sevmez.” (Hadid 57/23)

Ayetin bağlamı, dünya ve ahiret yaşamı arasında yapılan bir mukayeseyi içermektedir. Buna göre dünya hayatı gelip geçici olması itibarıyla insanlar arasında bir tür oyun ve eğlence, süs ve mal ile çocuk vb. çokluğuna dayalı bir tür öğünme sahnesidir. Bu durum, bol ekin bitirip sahiplerini memnun eden bir yağmur gibidir. Fakat bir müddet sonra ekinler kurur, sapsarı kesilir ve çer çöp haline gelir. Ahiret hayatında ise, dünyanın karşılığı olarak şiddetli bir azap veya Allah'tan bir mağfiret ve rıza vardır. Dolayısıyla insan, dünya hayatının gelip geçici bir geçimlikten ibaret olduğunu aklından çıkarmamalı, bunun gereği olarak da Rabbinden bir bağışlanma neticesi

genişliği gokler ve yeryüzü kadar olan Allah'a ve Hz. Peygamber'e iman edenler için hazırlanmış Cennet'e kavuşabilmek için çaba sarfetmelidir.

İnsanoğlu şunu da unutmamalıdır ki, gerek çevresinde, gerekse kendi üzerinde cereyan eden her türlü musibet, ortaya çıkmadan önce Allah katında takdir edilip yazılmış ve bir tür sicil defterine kaydedilmiştir. İnsan için adeta imkansız olan bu husus, Allah için gayet basit bir şeydir. Bu nedenle insanoğlu, elinden çıkarıp kaçırdıkları için çok fazla üzülüp yanmamalı, elde ettiklerinden ötürü de yine çok fazla sevinip şunmamalıdır. Zira Allah Teala, bu gerçeği unutmak suretiyle her zaman kendini beğenen ve elde ettikleriyle çevresine siirekli hava atıp böbürlenlen kimseleri asla sevmez. Nitekim bu gibi kimseler, çevrelerine karşı daima cimrice davrandıkları gibi başkalarını da sürekli cimriliğe teşvik ederler. Halbuki kim bu ilahi öğütlerden yiz çevirirse, şunu çok iyi bilmelidir ki, Allah Teala hiçbir şeye ihtiyaç duymayacak olqude zengin ve her türlü ovguye daha baştan layıktır. Zira O, kullarına rızıklarını bolca ihsan etmektedir.

G MÜSTEKBİRÜN / BÜYÜKLÜK TASLAYAN KİBİRLİ KİMSELER:

Kibr (كبر) kelimesi, sözlükte *büyüklik*, *azarnet*, *ihtigam*, *önem*, *kibir* ve *gwwr* gibi anlamlara gelmektedir. Bu kokten türeyen *istikbar* (الستكبار) kelimesinin ise, iki farklı kullanımı vardır. Bunlardan ilki, bir kimsenin kendisini buyiitecek hususlan araştırmasıdır. Bu, gerekli şartlara uygun olursa övgüye değer bir şeydir. İkincisi ise, bir kimsenin kendisine ait olmayan hususlan kendisine aitmiş gibi gösterip gururlanmasıdır ki, bu kötü bir şeydir. Bu kökün ism-i fail kalibr olan *müstekbir* (مستكبر) kelimesi, Kur'an'da ikinci anlamda kullanılmıştır.³⁵ * * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın kibirli kimseleri sevmediği, şu ayette geçmektedir: “Doğrusu Allah, onların gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da. O, *büyüklik taslayan kibirli kimseleri sevmez.*” (Nahl 16/23)

Ayetin oncesinde, Allah Teala'nın insanlar için yeryüzünde yarattığı kevni nimetler sayılarak bunların ~~tanınmasını~~ yoktan varedildiği belirtilmekte, müşrikler tarafından tapınılan putların ise cansız birer varlık olarak hiçbir şey yaratıp varetmeye güçlerinin yetmeyeceği ifade

³⁵

Ibn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, V, 126; er-Ragıb, *Miifredat*, s. 697

edilmektedir. Ardından insanların gerçek ilahının tek bir ilah olduğu vurgulanır, ahirete inanmayan kimselerin kalplerinin inkarcılıkla dolu ve çok da kibirli oldukları belirtilir. Dolayısıyla bu kimseler, Peygamberlerin kendilerine tebliğ ettiği gerçekleri sırf bu gurur ve kibirleri yüzünden reddedip inkar etmektedirler. Halbuki Allah Teala, bu kimselerin açıktan ifade ettiklerini de, içlerinde gizleyip sakladıklarını da gayet iyi bilmektedir. Dolayısıyla O, bu şekilde bilinçsiz bir halde körü körüne kibirlenip büyüklük taslayanları asla sevmez.

Bu gibi kimseler, Rablerinden kendilerine ne indirildiği sorulduğunda aynı kibirli tavır içinde hiç anlayıp dinlemeden bunların öncekilere ait bir takım uydurma masal ve hikayelerden ibaret olduğunu söylerler. Böylece onlar, Kıyamet günü için kendi günahlarını tam olarak yüklenmiş oldukları gibi, farkında olmadan saptırdıkları diğer kimselerin günahlarını da yüklenmiş durumdadırlar. Yüklendikleri bu vebal, ne de kötüdür! Ah bir bilseler!

H- FERİHUN / GURURLANIP ŞIMARAN KİMSELER:

Ferah () kelimesi, sözlükte *neşe*, *mutluluk* ve *kutlama* gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökün ism-i fail kalıbı olan *ferih* () kelimesi de, *neşeli*, *sevinçli*, *şen* ve *mutlu* anlamındadır. Bununla birlikte *ferah*, daha ziyade bedeni ve dünyevi mutluluk ve hazları ifade eder. Bu doğrultuda *ferih* kelimesi de, *dünyevi* ve *gelip geçici zevklerine düşkün* ve *şımarık* anlamına gelmektedir.⁵⁶

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın gururlanıp şımaran kimseleri sevmediği, şu ayette geçmektedir: “*Karun, Musa'nın kavminden idi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz kendisine öyle hazineler vermiştik ki, onun (hazinelerinin) anahtarlarını (taşımak), güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Kavmi ona demişti ki: “Şımarma, Allah, (gururlanıp) şımaranları sevmez.”* (Kasas 28/76)

Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de insanlara gururlanıp şımarımama konusunda ibret almaları için Karun'u misal vermiştir. Musa'nın kavminden olan Karun'a Allah, sadece anahtarlarını güçlü bir topluluğun taşıyabileceği çok büyük bir servet bahşetmiştir. Bunun üzerine kendisinde gururlanıp şımarımama emareleri ortaya çıkan Karun'a kavmi, şu gibi nasihatlerde bulunmuştur: “*Ey Karun! Elindeki güç ve servete bakıp sakın şımarayım*

⁵⁶ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, II, 541; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 628.

deme. Çünkü Allah şımaranları hiç sevmez. Bunun yerine Allah'ın sana bahsettikleri vasıtasıyla ahiret yurdunda kendin için iyi bir yer edinmeye çalış. Elbette bu dünyadan nasibini de unutma. Tıpkı Allah'ın sana ihsanda bulunduğu gibi sen de başkalarına iyilik ve yardımda bulun. Yeryüzünde fitne ve fesad peşinde koşma. Unutma ki Allah, yeryüzünde fesad çıkarıp kötülük peşinde koşanları da asla sevmez.”

Karun ise, halkının kendisine yaptığı bu güzel öğütlerden hoşlanmayarak büyük bir gurur ve kibir içinde söz konusu serveti tamamen kendi bilgi ve becerisiyle kazandığını, dolayısıyla onda başka bir kimsenin katkısının veya hakkının olamayacağını iddia eder. Halbuki o bilmemektedir ki, kendisinden önce ondan çok daha fazla güç ve servete sahip kimse benzer bir gurura kapılmış ve sonunda tüm saltanatlarıyla birlikte Allah tarafından helak edilmiştir. Zira Allah Teala, herkesin ne yapıp ne yapmadığını gayet iyi bilmektedir.

Maalesef Karun, tüm ihtişamıyla büyük bir gurur ve kibir içinde halkının huzuruna çıkmaya devam edip, onları yanlış bir yöne doğru gitmeye özendirir. Pek çok kimse de, onun gibi olabilmek için helal haram demeden zenginlik ve servet peşine düşer. İçlerinden ilim sahibi olanlar, onlara iman edip salih amel işleyenler için Allah katından gelecek olan mükafatın daha hayırlı olduğunu söyler ve bunun için sabırlı olmalarını tavsiye eder. Fakat ne Karun, ne de onun peşinden gidenler bu nasihati dinlemez ve sonunda tüm servet ve saltanatlarıyla birlikte yerle bir edilirler. Bu esnada onlara ne bir başkası, ne de kendileri bir fayda sağlayabilir. Dolayısıyla yeryüzünde makam ve servetleriyle şımarıp fesad çıkaran Karun ve benzeri kimseler Allah'ın gazabına uğrayarak helak olurlar.

İ- MÜFSİDUN / FESAT ÇIKARAN KİMSELER:

Fesad (فساد) sözlükte, *kötülük, bozulma, çürüme, sapma ve yanlışlık* gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökün if'al babındaki kullanımı olan *ifsad* (إفساد) ise, *bir başkasını bozma, yoldan çıkarma ve saptırma* anlamındadır. Bu, bir kimsenin bizzat kendi nefsinde ve bedeninde olduğu gibi dışarıdaki bir şeyde de olabilir. *Müfsid* (مفسد) de, bunun ism-i fail kalıbı olup, *fesada uğratan kimse* anlamındadır.⁵⁷

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın yeryüzünde fesat çıkaran kimseleri sevmediği, şu üç ayette geçmektedir:

⁵⁷ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, III, 335; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 636.

1. **“Dönüp gitti mi (veya iş başına geçti mi) yeryüzünde fesat çıkarmaya, ekin ve nesli yok etmeğe çalışır; Allah ise fesadı sevmez.”** (Bakara 2/205)

Mekke’de mevcut olan mümin ve kafir kesimlere, Medine’de bir üçüncü kesim daha eklenmiştir; münafıklar. Bunların önde gelenlerinden biri olan Ahnes b. Şerik boyu posu yerinde, konuşma ve ikna gücü de yüksek biridir. Söz konusu ayetin öncesi ve sonrasıyla hakkında indiği ifade edilen⁵⁸ bu vb. kimseler, söylediklerine Allah’ı da şahit tutmak suretiyle zaman zaman Hz. Peygamber’i yanıltmaya çalışmışlardır. Kur’an’ın belirttiğine göre, Müslümanlar için hasımların en yamanı bunlardır.

Bu gibi kimseler, önce yüzlerine karşı tatlı ve hoş sözler söylemek suretiyle Müslümanları aldatıp oyalamaya çalışmış, ardından da daha arkalarını döner dönmez kafirlerle işbirliği yapmak suretiyle onları hem rızıklarından, hem de nesillerinden etmeye çalışmışlardır. Allah ise, fesadı, dolayısıyla yeryüzünde sürekli fesad peşinde koşan münafıkları asla sevmez. Nitekim bu gibi iki yüzlü kimseler, Allah’tan utanıp sakınmaya davet edildiklerinde benliklerinde yer alan gizli gurur ve kibir depreşerek onları daha fazla günah işlemeye sevketmiştir. Neticede ıslahı mümkün olmayan bu gibi kimseleri, ancak Cehennem paklayacaktır. Orası ne de kötü bir konak yeridir!

2. **“Yahudiler, “Allah’ın eli bağlıdır” dediler. Kendi elleri bağlandı ve söyledikleri sözden ötürü lanetlendiler. Hayır, Allah’ın iki eli de açıktır, dilediği gibi verir. Andolsun Rabbinden sana indirilen, onların çoğunun azgınlığını ve küfrünü artıracaktır. Biz onların aralarına ta kıyamet gününe kadar düşmanlık ve kin atmışızdır. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa Allah onu söndürmüştür. (Onlar) yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Allah da bozguncuları sevmez.”** (Maide 5/64)

Ayetin bağlamı, Ehl-i Kitap’ı konu edinmektedir. Buna göre Allah Teala, Müslümanlardan dinlerini eğlence konusu yapan Ehl-i Kitap’la ve diğer kafir kesimlerle aralarındaki dostluk ilişkisini tamamen kesmelerini istemiştir. Zira bu gibi kesimler, Müslümanlar kendilerine iman çağrısı yaptıklarında bunu alaya almışlar, bilhassa Ehl-i Kitap gerçekte hiç inanmadığı halde onlara inanmış gibi görünmüştür. Halbuki Allah onların gizledikleri gerçeği çok iyi bilmektedir.

⁵⁸ el-Kurtubi, age, III, 14-15; İbn Kesir, age, I, 359.

Bunun ötesinde Yahudiler, Allah'ın elinin bağlı olduğunu, yani Allah'ın artık başta kendileri olmak üzere tüm insanlığa karşı cimri davrandığını söylemişlerdir. Halbuki eli bağlı olanlar kendileridir. Onlar, Allah'a bu tür çirkin isnadlarda buldukları için lanete uğramışlardır. Bilakis Allah'ın iki eli de sonuna kadar açık olup, hak edene bundan dilediğince vermektedir.

Hz. Peygamber'e indirilen Kur'an-ı Kerim, Yahudilerin azgınlık ve küfrünü had safhaya çıkarmıştır. Bu nedenle Alah Teala, onların arasına kıyamete kadar dinmeyecek olan bir düşmanlık ve kin atmıştır. Onlar, ortalığa her ne zaman bir fitne ve savaş kıvılcımı atsalar Allah onların bu kıvılcımını hemen söndürmüştür. Buna rağmen onlar, bundan ders çıkarmamış, fitne ve fesad peşinde koşmaya devam etmişlerdir. Halbuki Allah Teala, yeryüzünde fesad ve bozgunculuk çıkarıcıları asla sevmez.

3. **“Allah'ın sana verdiği (bu servet) içinde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma, Allah sana nasıl iyilik ettiyse sen de öyle iyilik et, yeryüzünde bozgunculuk (etmeyi) isteme, çünkü Allah yeryüzünde fesat çıkarıcıları sevmez.”** (Kasas 28/77)

Burada ifade edilen fesad ve bozguncululuğun sebebi, bir önceki ayette dile getirilen sahip olunan mal ve servet sebebiyle gururlanıp şımarmaktır. Allah Teala, ard arda gelen bu iki ayette hem gururlanıp şımaranları, hem de buna bağlı olarak yeryüzünde fesat çıkarıcıları asla sevmediğini açıkça ifade etmiştir. Bu husus, daha önce **“Gururlanıp Şımaran Kimseler”** başlığı altında birlikte ele alınmıştır.

J- MÜSRİFUN / İSRAF EDEN KİMSELER:

Seraf (سرف) köküyle aynı anlamı ifade eden *israf* (إسراف) kelimesi, sözlükte *aşırı gitmek, haddi aşmak, çok fazla harcamak* gibi anlamlardadır. Bunun ism-i fail kalıbı olan *müsrif* (مُسْرِف) kelimesi de, aşırı ve haddi aşan anlamında olup, daha ziyade mal veya para harcamadaki aşırılık için kullanılır.⁵⁹

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın israf eden kimseleri sevmediği, şu iki ayette geçmektedir:

1. **“Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, zeytinleri, narları –birbirine benzer benzemez biçimde- yaratan hep O'dur. Her biri meyve verdiği zaman**

⁵⁹ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, IX, 148-149; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 407.

meyvesinden yeyin, hasat günü hakkını (sadakasını) verin; fakat israf etmeyin; çünkü O, israf edenleri sevmez.” (En’am 6/141)

Ayetin öncesinde, Cahiliye Araplarının gerek hayvanlar, gerekse diğer hususlar etrafında sahip oldukları kültürel değerlerin pek çoğunun asılsız olduğu ifade edilmiştir.⁶⁰ Bu bağlamda, masum çocuklarını bilinçsizce öldüren ve Allah’ın helal birer rızık olarak yarattığı şeyleri Allah adına haksız bir şekilde haram kılanların hüsrana mahkum oldukları belirtilmiştir. Halbuki türlü türlü meyve bahçelerini, hurmaları, ekinleri ve yine çeşit çeşit zeytinleri ve narları yaratıp vareden Allah Teala’dır. Ve O, insanlara yenebilecek hale geldiklerinde bunlardan rahatça istifade etmelerini açıkça ilan etmektedir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken yegane şey bunlar üzerinde bulunan zekat, sadaka, nafaka ve komşu hakkı gibi hususların yerli yerince ifa edilmesidir.

Bu noktada Müslüman bir kimse, ne sahip olduğu ürün ve malların tamamını kendine has kılmak suretiyle bunların zekat ve sadakasını vermekten kaçınmalı, ne de onların tamamına yakınına zekat veya sadaka olarak dağıtıp ailesini başkalarının yardımına muhtaç bırakacak tarzda bir israfa yani aşırılığa düşmelidir. Zira Allah Teala, itidali terk edip müsriflik içinde davrananları asla sevmez. Aynı şekilde kendilerinden bir çok yönden istifade edilen hayvanları yaratan da O’dur. Dolayısıyla insanlar, bunlardan da Allah’tan gelen bir rızık olarak doğru bir şekilde istifade etmeli, fakat herhangi bir şekilde aşırılığa gidip israfa düşerek onlar hakkında şeytanın aldatmasına uymamalıdır.

2. **“Ey Adem oğulları, her mesci(de gidişiniz)de süs(lü, güzel giysiler)inizi alın; yeyin için, fakat israf etmeyin; çünkü O, israf edenleri sevmez.” (A’raf 7/31)**

Ayetin öncesinde, Allah Teala tarafından insanoğluna bahşedilen yiyecek, içecek ve giyecek türlü nimetlere dikkat çekilmekte ve insanın bunlardan ölçülü bir şekilde istifade etmesi gerektiği belirtilmektedir. İnsan, bu ve benzeri hususlarda yönünü samimi bir şekilde Allah’a yöneltmeli ve şeytanı dost edinip dalalete düşmekten dikkatle sakınmalıdır.

Bu noktada Allah Teala, yine genel bir hitapla insanoğluna seslenmek suretiyle onlardan mescide giderken güzel elbiselerini giymelerini ve Allah’ın verdiği güzel rızıklardan da rahat bir şekilde yiyip içmelerini istemekte, fakat tüm bu hususlarda özenle israftan kaçınılıp adalet duygusu

⁶⁰ el-Kurtubi, age, VII, 96-97.

içinde mutedil olunmasını tavsiye etmektedir. Zira O, Kendisinin israfa kaçanları asla sevmediğini ifade etmektedir.

Ayetin devamında, bu helal rızıkları insanlara yasaklayıp haram kılanlar sert bir ültimatomla uyarılmakta, Allah Teala'nın yiyecek, içecek, giyecek vb. her şeyi insana bir nimet olarak sunduğu, nitekim bunların hem dünya hayatında, hem de ahiret yurdunda bilhassa inanan kimselerin hakkı olduğu ifade edilmektedir. Allah Teala insanoğluna bu güzel nimetleri değil, açık ve gizli günah ve çirkinlikleri, haksız yere azgınlık yapmayı, Allah'a şirk koşmayı ve doğru bilgi bulunmayan hususlarda Allah adına konuşup ahkam vermeyi haram kılmıştır. Dolayısıyla insanoğlu, tüm bu nimetlerden israfa kaçmamak suretiyle rahat bir şekilde istifade etmelidir.

K- MU'TEDUN / HADDİ AŞAN KİMSELER:

İ'tida (اعتداء) kelimesi, sözlükte *geçmek, aşmak, zulmetmek, aşırı gitmek, saldırmak* gibi anlamlardadır. Bunun ism-i fail kalıbı olan *mu'tedi* (معتدي) kelimesi, *haddi aşan, hakkı çiğneyen, düşmanlık eden, saldırgan, mütecaviz* anlamlarındadır.⁶¹

* * *

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın haddi aşan kimseleri sevmediği, şu üç ayette geçmektedir:

1. “Sizinle savaşımlarla Allah yolunda savaşın; fakat haksız yere saldırmayın, *çünkü Allah haksız yere saldıranları sevmez.*” (Bakara 2/190)

Allah Teala, bu ayette bir yandan Müslümanlara kendilerine karşı savaş açan düşmanlarıyla savaşmayı emrederken, diğer yandan da onların bu savaşta aşırıya kaçmamalarını, zira Kendisinin savaş ortamında bile olsa haddi aşırıp aşırıya gidenleri sevmediğini ifade etmektedir. Burada ifade edilen had ve sınır elbette savaş hukukudur. Zira Kur'an'a göre savaş, kuralsız ve sınırsız keyfi bir düşmanlık gösterisi değil, bilakis özel koşullarda başvurulabilen, belli gerekçe, kural ve şartları olan dünyaya ait bir gerçektir.⁶²

Ayetin devamında, burada işaret edilen savaş şartları içinde söz konusu edilen haddi aşmanın sınırları ve temel ilkeleri ortaya konmuştur. Buna göre Müslümanlar, kendilerine haksız yere açıktan savaş açan kimselere acıyıp merhamet etmek zorunda değildir. Dolayısıyla onlar, savaş ortamında düşmanlarını buldukları yerde öldürebilirler. Aynı şekilde düşmanları

⁶¹ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, XV, 33-34; er-Ragıb, *Müfredat*, s. 554.

⁶² ez-Zemahşeri, *age*, I, 233.

kendilerini yurtlarından çıkardıkları gibi Müslümanlar da onları yurtlarından çıkarma hakkına sahiptir. Müşrikler, çevre halklarını müslümanlar aleyhine kışkırtmak suretiyle sürekli fitne peşinde koşmaktadır. Halbuki Kur'an'a göre fitne, savaştan ve öldürmeden daha kötü bir şeydir. Müslümanların üzerine düşen şey, fitne ortadan kalkıp dinin önünde bir engel kalmayınca kadar düşmanlarıyla savaşıp mücadele etmektir.

Bununla birlikte Müslümanlar, Kabe'nin çevresini haram bölge sayma geleneğine saygı duymalı ve burada kendilerine karşı bir saldırı olmadığı takdirde onlar da kimseye saldırmamalıdır. Aynı şekilde haram ay haram aya karşılık olmak üzere Müslümanlar, söz konusu haram aylara da dikkate etmeli ve kendilerine açıktan bir saldırı olmadığı müddetçe bu aylarda savaşa çıkmamalıdır. Elbette karşılıklı olmak üzere Müslümanlar, söz konusu sınırlara riayet etmek suretiyle haddi aşmaktan sakınılıdır. Zira bu takdirde Allah Teala daima onların yanında yer alacaktır. Çünkü O, haddi aşmış kural ve sınır tanımayanları sevmez.

2. **“Ey inananlar, Allah’ın size helal kıldığı güzel ve temiz şeyleri haram etmeyin, sınırı aşmayın. Çünkü Allah, sınırı aşanları sevmez.”** (Maide 5/87)

Bilindiği üzere tarih boyunca din denince akla, çoğu zaman ruhbanlık olarak ifade edilen dünyadan el-etek çekme anlayışı gelmiştir. Hristiyanlıkta baskın olan bu anlayış, Hz. Peygamber zamanında da gündüzleri sürekli oruç tutma, gecelerin tamamını namazla geçirme ve asla evlenmeme gibi şekilleriyle bazı sahabiler arasında kendini göstermiş, ardından söz konusu ayetlerin nüzulü ve duruma bizzat Hz. Peygamber’in müdahalesiyle bu yaklaşım tarzı en azından o dönem için ortadan kalkmıştır.⁶³

Böyle bir ortamda inen bu ayetlerde Müslümanlar, kendilerine Rableri tarafından çizilen sınırlar dahilinde yaşamaya davet edilmiş, bunu şu veya bu yönde zorlamanın Müslüman için kendi yetki sınırlarını aşması olacağı ifade edilmiştir. Nitekim bu ayet, öncesi ve sonrasıyla birlikte helal ve haram kılma konusunda hüküm verme yetkisinin sadece Allah Teala'nın elinde olduğunu ortaya koymaktadır. Burada doğrudan iman edenlere hitap edilmek suretiyle, onlardan çok açık bir şekilde Allah'ın helal kıldığı şeyleri haram kılmamaları istenmekte, zira bunun bir tür haddi aşma olduğu, Allah'ın ise haddini aşanları sevmediği ifade edilmektedir.

⁶³ Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Nikâh 5; Nesâî, Nikâh 4.

3. **“Rabbimize yalvararak ve gizlice dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.”** (A' raf 7/55)

Ayetin oncesinde, Allah Teala'nın gokleri ve yeri altı günde yarattığı, ardından arşa istiva ettiği, Onun tarafından tesis edilen bu düzen içinde gece ile gündüzün düzenli bir şekilde birbirini takip ettiği, Güneş, Ay ve yıldızların da yine Onun belirlediği tarzda hareket edip işlevlerini yerine getirdiği ifade edilmiştir. Zira her türlü yaratma ve bu yaratmaya hiikmedip yönetme hakkı ve gücü yalnızca Allah Teala'ya aittir. Alemleri kusursuz bir şekilde yaratıp işleten Allah Teala, gerçekten eşsiz ve çok yücedir.

O halde insanoğlu, bu yaratılış ve nizamdan gerekli ibret ve dersi çıkarmak suretiyle büyük bir saygı ve şükür duygusu içinde Rabbine yönelip dua etmelidir. Zira Allah Teala, evrende kurduğu bu eşsiz nizamı ve buna ait maddi-manevi işleyiş kurallarını gözardı edip çiğneyen ve yok sayan sapkınları asla sevmez. Dolayısıyla insanlar, evrende Allah tarafından tesis edilen bu eşsiz diizene tam anlamıyla uymalı, bu konuda daha önce bilmeden işledikleri haddi aşma türünden hata ve günahlarından dolayı da af dileyip bunları tekrarlamaktan kaçınmalı ve bu hususta büyük bir istek ve umutla Rablerine yönelmelidirler. Zira Allah Teala'nın rahmet ve bereketi, O'ndan bir an olsun ümidini kesmeden daima doğruluk ve iyilik üzere hareket eden kimseler üzerinedir.

L- ZALİMUN / BAŞKALARINA ZULMEDEN KİMSELER:

Zulm (ظلم) kelimesi, sözlükte *hakkı çiğneme, haksızlık, baskı, despotluk* gibi anlamlardadır. Bu kökün ism-i fail kalıbı olan *zalim* (ظالم) kelimesi de, *haksızlık yapan, adaletsiz davranan, despot, diktatör, haksız, günahkar* anlamlarındadır. Terim olarak zulm, eksiltmek ya da fazlaştırmak suretiyle bir şeyi kendisine ait olduğu yerin dışına çıkarmayı ifade eder. Bu da, o şeyin ya vaktinde, ya da yerinde oynamayla olur.⁶⁴

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın başkalarına zulmeden kimseleri sevmediği, şu üç ayette geqmektedir:

1. **“İnanıp iyi işler yapanlara da (Allah) mükafatlarını tam olarak verecektir. Allah zalimleri sevmez.”** (Al-i İmran 3/57)

Ayetin bağlamı, Hz. İsa ve öğretisi hakkındadır. Allah Teala, muhataplarını kendine inanan Havariler ve inananmayan diğerleri olmak üzere ikiye ayırdıktan sonra, doğrudan Hz. İsa'ya yönelerek onu vakti gelince

⁶⁴ İbn Manzur, *Lisani'l-Arab*, XII, 373; er-Ragıb, *Miifredat*, s. 537.

yefat ettirip katına yükselteceğini, böylece kendisini inkarcıların elinden kurtaracağını ve tabilerini de Kıyamete kadar kafirlerden üstünü kılacağını ifade etmiştir. Ardından tamamının dönüşünün Allah'a olacağı belirtilmiş ve Hz. İsa'dan kavminin ihtilafa düştüğü hususlarda hakemlik yapması istenmiştir.

Devamında Allah Teala'nın inkar edenleri hem dünyada, hem de ahiret yurdunda şiddetli bir azapla cezalandıracağı, bu kimselerin bu ceza karşısında kendilerine yardımcı olacak herhangi bir kimse bulamayacakları ifade edilmiştir. Buna karşın iman edip buna uygun güzel davranışlarda bulunanlara ise, Allah tarafından yaptıkları iyiliklerin karşılığının eksiksiz olarak ödeneceği belirtilmiştir. Çünkü Allah Teala, hakları zayi eden zalimleri asla sevmemektedir.

2. **"Eğer size bir yara dokunduyrsa, o topluluğa da benzeri bir yara dokunmuştu. O günler... Onları Biz insanlar arasında çevirip dururuz. Allah inananları ortaya çıkarmak, sizden şahitler edinmek için (zamanı kah lehinize, kah aleyhinize çevirmektedir). Allah, zalimleri sevmez."** (Al-i İmran 3/140)

Yeryüzünde Müslümanlardan önce sayısız millet gelip geçmiş ve Allah Teala onlara, benimsedikleri tavra uygun düşecek tarzda karşılık vermiştir. Allah Teala'nın her zaman ve mekan için geçerli olan bu ilahi yasalarını görüp anlamak için yeryüzünde şöyle bir gezip dolaşmak yeterlidir. Zira inkarcı kavimlerin akıbeti apaçık ortadadır. O halde Müslümanlar, söz konusu inkarcı kesimlerden gelen sıkıntı ve eziyetler karşısında yılgınlığa düşüp gevşememeli ve çok fazla da üzülmemelidirler. Zira şayet gerçekten inanıyorlarsa, şunu iyi bilmelidirler ki, her zaman için üstün olanlar daima kendileridir.

Buna göre Müslümanlar, Hak yolunda başlarına bir felaket geldiğinde bunun bir benzerinin, hatta daha da kötüsünün öncekilerin de başına geldiğini bilmeli, bu tür sıkıntıların imtihanın bir gereği olduğunu, dolayısıyla zaman zaman inansın inanmasın herkesin başına gelebileceğini aklından çıkarmamalıdır. Zira tüm bunların sonucunda Allah Teala, gerçek anlamda iman edenleri ortaya çıkarıp seçecek ve onları insanlar arasında gerçeğin şahidi kılacaktır. Böylece iman edip gerçekleri kabul edenler temize çıkacak, hakkı çiğneyip zulme dalan kafirler perişan olacaktır. Çünkü Allah, zalimleri asla sevmez.

3. **"Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür. Kim affeder, barışırsa onun mükafatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez."** (Şura 42/40)

Ayetin öncesinde, Rablerinin davetine karşılık veren ve buna uygun olarak namaz kılan kimselerin kendi aralarındaki sosyal meseleleri şura yani karşılıklı görüşme, anlaşma ve dayanışma prensibi çerçevesinde halletmeleri, kendilerine sunulan nimetleri başkalarıyla paylaşarak onlara infakta bulunmaları ve bir haksızlığa uğradıklarında da yine bunu karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma yoluyla aşmaları gerektiği ifade edilmektedir.

Bu noktada, toplumda bir kimseye karşı işlenen bir suçun karşılığı ona denk düşen bir cezadır. Bununla birlikte her kim, kin gütme ve intikam alma yolunu terk eder de, kendisine karşı haksızlık yapan bir kimseyi affeder ve onunla uzlaşma yolunu seçerse onun hakkının karşılığını vermek Allah'a aittir. Çünkü Allah Teala, zalimleri sevmez ve zulme asla rıza göstermez.

NETİCE

Kur'an-ı Kerim'de Allah Teala'nın sevdiği veya sevmediği kesimler arasında Araplar, Müslümanlar, Yahudiler, gibi doğrudan belli bir etnik veya dini kesime yönelik gönderme yer almamaktadır. Allah'a, peygamberlerine, ahirete, vb. inananlar-inanmayanlar gibi doğrudan bilinen iman esaslarına yönelik bir gönderme de yer almamaktadır. Namaz kılan-kılmayan, oruç tutan-tutmayan, faiz yiyen-yemeyen, içki içen-içmeyen gibi doğrudan bilinen ibadet ve amel esaslarına yönelik bir gönderme de yer almamaktadır. Bunların aksine doğrudan iyilik, tövbe, maddi-manevi temizlik, takva, sabır, tevekkül, adalet gibi olumlu ve aşırılık, inat, küfür, zulm, gurur, kibir, hıyanet, fesad, nankörlük, şımarıklık gibi olumsuz temel ahlakî değer ve tutumlara yönelik atıflar mevcuttur.

Tüm bunlardan, birkaç önemli sonuç çıkarmanın mümkün olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki, öncelikle burada ortaya çıkan olumlu değerler İslam'ın olmazsa olmaz temel değerleri, yine aynı zamanda İslam'ın insanı ulaştırmak istediği nihai hedeflerdir. Doğal olarak burada ortaya çıkan olumsuz değerler de, İslam'ın reddettiği ve insanı uzaklaştırmayı hedeflediği kötü hasletlerdir. Dolayısıyla buradan hareketle Kur'an'da yer alan iman ve amel esaslarının müslümanı ulaştırması gereken nihai hedefin, başlıcaları burada yer alan söz konusu temel ahlakî değerler olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim çalışmamızın başında zikrettiğimiz hadisi şerifin de, bunu ifade ettiği kanaatindeyiz; *"Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim."*⁶⁵

O halde her Müslüman, inanç ve amel yönünden sahip olduğu hasletlerin güç, seviye, kalite, vb. tüm nitelik ve durumunu, diğer bir deyişle iman ve amellerinin makbuliyet derecesini, çok daha açık bir ifadeyle bu yönlerden kendisinin Allah katındaki değerini başlıcaları burada yer alan temel ahlakî değerler ışığında gözden geçirmek suretiyle sağlıklı bir değerlendirme yapabilir. Diğer bir deyişle iman ve amel, İslam ağacının gövde ve dallarını, ahlak ise onun meyvesini temsil etmektedir. Dolayısıyla ağacın durumunu anlamak için en sağlıklı yol, onun meyvesinin durumuna bakmaktır.

Dikkat çeken bir diğer husus, burada sevildiği veya sevilmediği ifade edilen kimselere ait vasıfların genel bir ifadeyle ve mutlak olarak zikredilmiş

⁶⁵ İmam Malik, Muvatta', Husnü'l-Hulk 8, II/904.

olmasıdır. Buradan çıkardığımız sonuç ise, bu değerlerden her birinin başlı başına bir değer ifade ettiğidir. Yani örneğin adalet, iyilik, temizlik, sabır, vb. inansın inanmasın herkes için doğruluğu kesin birer değer ve ulaşılması gereken ortak nihai birer hedeftir. Dolayısıyla İslam tarihinden de şahit olduğumuz üzere söz konusu hasletlere sahip kimseler diğerlerine nazaran çok daha kolay ve önce Müslüman olmuşlar, Müslüman olduklarında onların bu hasletleri çok daha üst seviyeye ulaşmış, bu yüksek hasletler sayesinde onlar aynı zamanda çok daha nitelikli birer Müslüman olmuşlardır. Dolayısıyla bu müstakil değerler, bir yandan insanların İslam'la buluşma noktasını, diğer yandan da onların ideal bir Müslüman olmalarının aracıdır. Elbette İslam söz konusu ahlaki değerlerden ibaret değildir. Fakat şu bir gerçek ki, söz konusu değerler İslam'ın bizatihi temel değerlerini ve nihai hedeflerini oluşturdukları için insanların gerek İslam'a girişlerinde, gerekse ideal bir Müslüman olmalarında son derece önemli ve etkin bir konuma sahiptirler.

Bu hususu destekler ve tamamlar mahiyette olmak üzere burada sevildiği ve sevilmediği ifade edilen hususlar, Müslümanların sadece birbirlerine karşı sorumlu oldukları tek yönlü izafi değerler değil, bilakis tüm insanlığa karşı benimsenmesi gereken evrensel insani değerlerdir. Nitekim çalışmamızdaki takvaya ait iki örnekten ilkinde, takva bizzat Ehl-i Kitap'tan istenmekte, ikinci örnekte ise Müslümanlardan anlaşmalarına sadık kalan müşriklere karşı takvalı olmaları istenmektedir. Benzer şekilde ihsan örneğinde, Müslümanlardan sadece yine Müslümanlara değil, bilakis dost-düşman, inanan-inanmayan herkese karşı iyilikte bulunmaları istenmektedir. Aynı şekilde adalet örneğinde de, çalışmamızda incelediğimiz üç ayrı örnekte görüldüğü üzere Müslümanların sadece kendi aralarında adaletle muamele etmeleri değil, bilakis onlardan hem Müslümanlara, hem Ehl-i Kitab'a, hem de müşrik kafirlere karşı adil olmaları istenmektedir.

Bu sayede Müslümanlar, insanlığa en temel insani değerleri olan adalet, takva, ve iyilikle muamele etmek suretiyle onlara aynı zamanda İslam'ın gerçek yüzünü de göstermiş olmaktadır. Çünkü tüm bunlar, fıtrat dini olan İslam'ın da en temel değerleridir. Söz konusu ideal değerlerle doğrudan Müslümanlar aracılığıyla tanışan kimseler, bu sayede İslam'la da tanışmış ve ona çok yaklaşmış olacaktır. Dolayısıyla Müslümanlar İslam'ın bütün ahlaki değerlerini güzel bir şekilde benimseyip düzgün bir şekilde insanlığa yansıttıklarında, insanlık da bunlar vasıtasıyla gerçek İslam'ı görüp tanıma ve bu değerler üzerinden ona yaklaşma ve ulaşma imkanına sahip olacaktır.

KAYNAKLAR

- el-Alusi, **Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim**, Beyrut 1994.
el-Buhârî, **el-Camiu's-Sahih**, Beyrut ts.
el-Cevheri, **es-Sihah fi'l-Luga ve'l-Ulum**, Beyrut 1974.
DİB, Kur'an Yolu (Türkçe Meal ve Tefsir), Ankara 2003.
Fahredden er-Razi, **Mefatihü'l-Gayb**, Beyrut ts.
İbn Kesir, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim**, İstanbul 1992.
Kitab-ı Mukaddes, Levililer 15, İstanbul 2004
er-Ragıb el-İsfehani, **Müfredatü Elfazi'l-Kur'an**, Beyrut 1992.
İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, Beyrut 1990.
İmam Malik, **el-Muvatta'**, Beyrut ts.
el-Kurtubi, **el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an**, Beyrut 1985.
el-Meragi, **Tefsiru'l-Meragi**, Beyrut 1998.
Müslim, **el-Camiu's-Sahih**, Beyrut ts.
en-Nesâî, **es-Sünen**, Mısır ts.
Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, İstanbul ts.
et-Tabatabai, **el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an**, Beyrut 1983.
et-Tabressi, **Mecmeu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an**, Beyrut ts.
ez-Zemahşeri, **el-Keşşaf**, Beyrut 2003.

ÖZET

İslam dini, genel olarak iman, amel ve ahlak olmak üzere üç farklı alanda değerlendirilir. Bu üç farklı alanın birbiriyle olan iletişim yönünü gösterebilmek ve bu bağlamda İslam'ın temel değerlerini ve nihai hedeflerini tespit edebilmek için Kur'an'da Allah Teala'nın doğrudan sevdiğini veya sevmediğini ifade ettiği kimseleri ve bunlara ait asli karakter özelliklerini göz önüne almak önemlidir. Zira bu sayede müslüman olanlar kendilerinin dini durumunu tespit bağlamında önemli bir kıstasa, müslüman olmayanlar da İslam'ın temel değerleri ve nihai hedefleri konusunda doğru bir fikre sahip olacaklardır.